

**Tuntui, että oli joku konkreettinen juttu
mitä sai pitää sylissä.**

Muistoesineiden tehtävät äidin ja kohtuun kuolleen lapsen
välisessä kiintymyssuhteessa.

Jooseppi Lohi
Pastoraaliteologian maisteritutkielma
Toukokuu 2021
Ohjaaja Auli Vähäkangas

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Käytännöllinen teologia	
Tekijä – Författare Jooseppi Lohi			
Työn nimi – Arbetets titel Tuntui, että oli joku konkreettinen juttu mitä sai pitää sylissä. Muistoesineiden tehtävät äidin ja kohtuun kuolleen lapsen välisessä kiintymyssuhteessa.			
Oppiaine – Läroämne Käytännöllinen teologia			
Työn laji – Arbetets art Syventävien opintojen tutkielma		Aika – Datum Toukokuu 2021	Sivumäärä – Sidoantal 51
Tiivistelmä – Referat <p>Tässä tutkielmassa tarkastellaan kohtukuoleman kokeneiden äitien muistoesineitä. Tutkimustehtävänä oli selvittää, millaisia tehtäviä muistoesineillä on kohtukuoleman kokeneiden äitien ja kuolleen lapsen välisessä kiintymyssuhteessa. Tutkielman teoreettinen viitekehys on jatkuvan kiintymyssuhteen paradigma, jonka mukaan surevan ei tarvitse katkaista kiintymyssuhdetta kuolleeseen läheiseensä.</p> <p>Tämän laadullisen tutkielman aineisto kerättiin tutkimuspyynnöllä, jossa pyydettiin kohtukuoleman kokeneita vanhempia lähettämään valokuvan tärkeistä muistoesineistään ja kirjoittamaan esineen tarinan. Kutsu tutkimukseen julkaistiin Facebookissa Käpy Lapsikuolemaperheet ry:n tiedotuspalstalla ja vertaistukiryhmässä sekä toisessa lapsensa menettäneiden vertaistukiryhmässä. Kutsuun vastanneille lähetettiin sähköpostilla tarkempi tutkimuspyyntö. Tutkimuspyynnössä esitettiin muutamia kysymyksiä kirjoittamisen tueksi. Vaikka sukupuolta ei ollut rajattu, kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat äitejä. Aineisto koostui 11 äidin kertomuksesta ja 14 valokuvasta Kertomuksia ja esineitä analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Aineistolähtöisyyden vuoksi esineitä ei analysoitu erikseen, vaan kertomukset ohjasivat niiden tulkintaa.</p> <p>Tutkielmassa selvisi, että muistoesineillä on paljon erilaisia tärkeitä tehtäviä äidin ja lapsen välisen kiintymyssuhteen muotoutumisessa lapsen kuoleman jälkeen. Analyysissa hahmottui kolme esineiden päätehtävää, jotka olivat lapsi läsnäolevana perheenjäsenenä, muisto lapsesta ja menetyksen todentaja. Muistoesineiden avulla äidit ylläpitivät suhdetta lapseen ja osoittivat lapselle rakkauttaan muun muassa hoivaamalla ja halaamalla esineitä ja puhumalla niille. Esineiden avulla äidit kokivat lapsen läsnäoloa, toteuttivat vanhemmuuttaan ja rakensivat perheidentiteettiään. Esineisiin tallentui tärkeitä muistoja lapsesta, ja siten ne toimivat muistelun tukena ja keskeisinä elementteinä muistelun tilan ja rituaalien luomisessa. Esineet mahdollistivat surun sosiaalista jakamista ja toimivat näkyvinä todisteina äitien kamppailussa lapsen olemassaolon tunnistamisesta. Esineet auttoivat äitejä myös kohtaamaan lapsen kuoleman lopullisuuden ja menetyksen tuskan. Esineet myös heijastivat vanhempien uskoa ja jumalakuvaa sekä ylläpitivät toivoa lapsen olemassaolon jatkumisesta ja jälleennäkemisestä.</p> <p>Äitien kiintymyssuhde kuolleeseen lapseensa ilmeni jatkuvana, mutta muuttavana suhteena. Esineet ilmensivät suhteen jatkuvuutta ja muutosta. Tutkielma kiteyttää ymmärrystä esineiden merkityksestä kiintymyssuhteessa. Tutkielman tulokset myös osoittavat, että suru on hyvin kokonaisvaltainen kokemus, jota on vaikeaa luokitella teoreettisesti.</p>			
Avainsanat – Nyckelord suru, kohtukuolema, muistoesineet, kiintymyssuhde			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			
Muuta tietoa			

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Tutkimuksen tausta	3
2.1 Jatkuva kiintymyssuhde	3
2.2 Aikaisempi tutkimus	5
3 Tutkimusprosessi	8
3.1 Tutkimustehtävä ja -kysymys	8
3.2 Tutkimusaineisto ja aineiston kerääminen.....	8
3.3 Aineiston analyysi	10
3.4 Eettisyys	14
4 Lapsi läsnä vanhemmuudessa ja perheessä	16
4.1 Saattaminen ja hyvästijättö	16
4.2 Hoivaaminen ja varjeleminen	19
4.3 Fyysinen läheisyys esineeseen.....	21
4.4 Lapselle puhuminen esineen kautta.....	24
4.5 Lapsen omat tavarat	25
4.6 Lapsi osana perhettä	27
5 Muisto lapsesta	30
5.1 Muistojen luominen ja syntyminen	30
5.2 Tilan merkitys muistelussa	33
5.3 Muistutus lapsen olemassaolosta	37
6 Lapsen menetyksen todentuminen	41
6.1 Menetyksen kohtaaminen	41
6.2 Tuonpuoleisuus	45
7 Yhteenveto ja pohdinta.....	48
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	52
Lähteet	52
Kirjallisuus	52
Liitteet	55

1 Johdanto

Lapsen kuolema pysäyttää. Kuolema yllättää vanhemmat aina karulla tavalla, vaikka se olisikin ollut jo etukäteen odotettavissa. Tulevaisuuden suunnitelmat ja unelmat pirstoutuvat yhdessä hetkessä, ja jäljelle jää raastava suru ja tyhjä syli.

Kohtukuolema tarkoittaa lapsen kuolemaa kohtuun 22. raskausviikon jälkeen tai hänen saavutettuaan 500 gramman painon. Kohtuun kuollut lapsi synnytetään lähes aina alateitse.¹ Lapsen menehtyminen kohtuun on vanhemmille yhtä suuri suru ja menetys kuin lapsen kuolema muutenkin, mutta kohtuun kuolleen lapsen vanhemmat joutuvat kohtaamaan usein surunsa vähättelyä.²

Tässä tutkielmassa tutkin kohtukuoleman kokeneiden muistoesineitä. Kiinnostukseni aihetta kohtaan nousee oman lapseni kuolemasta kohtuun. Raskausajan odottava ja toiveikas tunnelma vaihtui hetkessä elämäni suurimpaan järkytykseen ja suruun. Lapseni potkut olivat lakanneet ja kohtu oli hiljainen. Muutaman päivän kuluttua sain nähdä esikoiseni syntymän ja ihastella hänen täydellisiä piirteitään. Ja kuitenkin, lapseni oli poissa. En päässyt näkemään hänen katsettaan ja tutustumaan häneen paremmin. Olin menettänyt koko yhteisen tulevaisuutemme lapseni kanssa. Kaikenlaiset esineet, joiden avulla pystyin toteuttamaan rakkauttani lapseen ja jotka yhdistyivät lyhyisiin yhteisiin hetkiin lapsen kanssa, nousivat suureen arvoon. Tällaisia esineitä olivat esimerkiksi valokuvat lapsesta, lapsen jalanjäljet, lapsen saamat villasukat ja lelut ja erilaiset enkelipatsaat.

Lapseni kuoleman jälkeen minulle olivat tavattoman tärkeitä kaikki kohtaamiset, joissa rakkauteni ja kiintymykseni lapseen sekä suruni hänen menetyksestään sai olla olemassa ja näkyvissä. Toisaalta erityisen satuttavia olivat kohtaamiset ja kommentit, joissa lapseni merkitys tai jopa olemassaolo kiellettiin ja suruni tuomittiin tai ohitettiin. Muistoesineeni ovat konkreettisia merkkejä ja todisteita lapsestani, joiden avulla lapseni on voinut näkyvästi kulkea mukani ja kasvaa osaksi minua.

Kohtuun kuolleen lapsen vanhempien mahdollisuudet tutustua lapseensa ovat siis hyvin rajalliset: He eivät saa nähdä lastansa elävänä kohdun ulkopuolella, joten muistoja elävästä lapsesta on vain raskausajalta. Muistojen vähäisyys voi myös vaikeuttaa surun käsittelyä.³ Nykyään Suomessa tunnustetaan kohtukuoleman kokeneiden psyykkisen tuen tarve ja vanhempia kannustetaan kuolleen lapsen katsomiseen.⁴ Myös muistojen luomisen tärkeys

---

¹ Tiitinen 28.9.2020.

² Itkonen 2018, 14, 25.

³ Itkonen 2018, 26.

⁴ Tiitinen 28.9.2020.

ymmärretään jo laajasti esimerkiksi Pohjoismaisissa sairaaloissa. Surevia kohtaavan hoitohenkilökunnalla on suuri merkitys ja vastuu vanhempien surun tukemisessa ja muistojen luomisessa. Tilaisuudet muistojen luomiseen ovat ainutkertaisia, eivätkä surevat vanhemmat aina itse huomaa erilaisia mahdollisuuksia muistojen luomiseen silloin, kun siihen on mahdollisuus.⁵ Hyvin monenlaisista esineistä voi tulla tärkeitä ja lohduttavia muistoja, joiden avulla vanhempi voi pitää yllä yhteyttä lapseen.⁶

Tässä tutkimuksessa tarkastelen muistoesineitä kiintymyssuhteen jatkuvuuden näkökulmasta. Haluan selvittää, millä tavoin muistoesineet ilmentävät ja rakentavat vanhempien suhdetta kuolleeseen lapseensa. Otan tarkasteluuni mukaan myös kiintymyssuhteeseen mahdollisesti liittyvät menetyksen henkiset tai hengelliset ulottuvuudet, kuten käsitykset Jumalasta ja siitä, missä vanhemmat uskovat lapsensa olevan nyt. Tämä tutkielma tuo myös näkyväksi kohtukuoleman surua, joka on usein äänioikeudetonta ja väheksytyä suhteessa muihin menetyksiin.⁷

Tutkielma sijoittuu pastoraaliteologian alalle, joka on osa käytännöllistä teologiaa. Pastoraaliteologia on kohtaamisen tutkimusta, jossa ollaan kiinnostuneita ihmisen kokemuksista ja eletystä teologiasta. Tämä tutkielma yhtyy pastoraaliteologian uusiin virtauksiin, joissa korostuu kiinnostus ihmisen kokonaisvaltaisuutta ja kehollisuutta sekä rituaaleja ja symboleja kohtaan.⁸

---

⁵ Itkonen 2018, 27–28, 139, 144.

⁶ Thornton 2019, 165.

⁷ Itkonen 2018, 20–21.

2 Tutkimuksen tausta

2.1 Jatkuva kiintymyssuhde

Tämän tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä on niin kutsuttu jatkuvan kiintymyssuhteen paradigma, jonka mukaan sureva säilyttää tunnesiteen edesmenneeseen läheiseen. Kuolema ei katkaise suhdetta, vaan sureva muodostaa kuolleesta läheisestään uudenlaisen sisäisen representaation.⁹ Ajatus jatkuvasta kiintymyssuhteesta on 1990-luvun lopulla virinneen niin kutsutun ”uuden surukäsityksen” ydinajatus.¹⁰ Tässä tutkimusperinteessä haluttiin erottaa niin kutsutusta ”vanhasta surukäsityksestä”, jossa surun tehtävänä nähtiin kiintymyssuhteen katkaiseminen edesmenneeseen.¹¹

1900-luvun surututkimuksessa näkemys surusta kuolleesta läheisestä irrottautumisena pohjautuu vahvasti Sigmund Freudin työlle vuosisadan alussa. Freud näki surun prosessina, jossa muistoja ja menneisyyttä työstämällä sureva siirtää menetettyyn läheiseen kohdistuvan energian muihin suhteisiinsa. Suru on epäonnistunut, jos sen päämäärää eli suhteen katkaisemista kuolleeseen ei saavuteta.¹² Myöhemmin syntyi monia teorioita suruprosessin eri vaiheista, joiden kautta surevan ajateltiin lopulta hyväksyvän surunsa tai paranevan siitä. Jatkuva kiintymyssuhteen kuolleeseen ihmiseen nähtiin enemmän tai vähemmän patologisena.¹³

Tunnetuimmat surun vaiheteoriat ovat Elisabet Kübler-Rossin vuonna 1969 kirjassaan *On Death and Dying* esittelemä viisivaiheinen teoria ja John Bowlbyn neljävaiheinen teoria. Kübler-Rossin teoriassa surun viisi vaihetta ovat 1. kieltäminen, 2. suuttumus, 3. neuvottelu, 4. masennus ja 5. hyväksyminen.¹⁴ Vaikka teoria perustui kuolemaan valmistautuvien ihmisten tutkimukselle, sitä on sovellettu paljon myös muiden surevien hoidossa ja surevien kohtaamisessa. Kübler-Ross on kuitenkin myöhemmin painottanut surun yksilöllisyyttä ja vaiheiden ymmärtämistä vain välineinä kohti surevan kokemuksen ymmärrystä.¹⁵ Bowlbyn teoria perustuu äidin ja lapsen välisen kiintymyssuhteen tutkimukselle ja kuvaa äidistään eroon joutuneiden lapsen surua, mutta teoriasta tuli merkittävä pohja suurelle osalle surututkimuksesta.¹⁶ Teorian mukaan surun vaiheet ovat 1) turtumus, 2) kaipaus ja etsiminen,

---

⁸ Vähäkangas 2018, 67, 69–71.

⁹ Klass & Silverman 1996, 16.

¹⁰ Pulkkinen 2016, 50.

¹¹ Poijula 2002, 31.

¹² Stroebe et al. 1996, 33.

¹³ Pulkkinen 2016, 46–47; Klass & Silverman 1996, 16.

¹⁴ Bowlby 1980, 85; Kübler-Ross 1969, 50–137.

¹⁵ Pulkkinen 2016, 47–48.

¹⁶ Pulkkinen 2016, 49; Bowlby 1980, 9–14.

3) hajaannus ja epätoivo sekä 4) uudelleenorganisoiduminen.¹⁷ Teoria perustuu jaotellulle terveestä ja sairaasta surusta: Esimerkiksi liian kauan kestävä suru tai liian vähän ilmenevä suru ovat merkkejä patologisesta surusta. Suruun sopeutuminen edellyttää suhteen katkaisemista.¹⁸

Uudessa surututkimuksessa ajatus jatkuvasta kiintymyssuhteesta nousee romantiikan ajalta, jolloin suhteen jatkuminen kuoleman jälkeen koettiin luonnollisena asiana.¹⁹ Uuden surukäsityksen mukaan sureva säilyttää kiintymyssuhteen vainajaan, mutta suhde muuttuu ja siirtyy mielikuvien tasolle.²⁰ Kuollut läheinen yhdistyy osaksi surevan elämää ja sosiaalisia verkostoja eri tavalla kuin hänen ollessaan elossa.²¹ Surevan jatkuva kiintymyssuhde kuolleeseen läheiseen ilmenee muun muassa vainajan muisteluna ja muistamisena ja hänen vaikutuksenaan surevan elämään. Sureva saattaa myös kokea yhteyttä kuolleeseen esimerkiksi unien kautta, tuntemalla hänen läsnäolonsa tai puhumalla hänelle. Tätä yhteyttä luovat myös vainajasta muistuttavat esineet, jotka ovat tämän tutkielman ytimessä.²²

Jatkuvan kiintymyssuhteen paradigmasta on tullut tutkimuksessa hallitseva ymmärrys surusta, mutta sitä on myös viety eteenpäin. Brenda Matthijsenin mukaan jatkuvan kiintymyssuhteen tutkimuksessa ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota suhteen dynamiikkaan. Jatkuva kiintymyssuhde ei hänen mukaansa aina ilmene jatkuvuutena, vaan voi myös ilmentää epäjatkuvuutta ja muutosta. Matthijsen käyttääkin suhteesta nimitystä ”muuttuva kiintymyssuhde” (transforming bonds). Suru ei ole hänen mukaansa lineaarinen prosessi kohti tiettyä päämäärää, vaan se ilmenee jatkuvana suhteen uudelleen neuvotteluna: Sureva jatkuvasti neuvottelee kiintymyssuhdetta poissaolo–läsnäolo -akselilla. Suhteen muutoksessa hän havaitsi kolme surevan elämässä aika ajoin toistuvaa vaihetta: ero, (separation), siirtymä (transition) ja yhdentyminen (integration). Suhteen muutosta tarkastellaan rituaalien, tilan ja materiaalistien objektien, kuten kuolleelle kuuluneiden tavaroiden, näkökulmasta.²³ Tutkimus sopiikin erittäin hyvin oman aineistoni tulkintaan, sillä muistoesineet, niiden sijoittaminen tilaan sekä niihin liittyvät rituaalit ovat aineistoni keskeisiä piirteitä.

Aineistossani ilmenee vahvasti kiintymyssuhteen jatkuminen, mutta myös suhteen muutos. Sen vuoksi tämä tutkielma pohjaa jatkuvan kiintymyssuhteen paradigmaan, mutta vie sitä eteenpäin huomioimalla kiintymyssuhteen muutoksen ja dynaamisuuden.

---

¹⁷ Bowlby 1980, 85.

¹⁸ Stroebe et al. 1996, 33; Bowlby 1980, 232–242.

¹⁹ Stroebe et al. 1996, 36–37.

²⁰ Poijula 2002, 21; Klass & Silverman 1996, 16.

²¹ Klass 1996, 199.

²² Klass & Silverman 1996, 17, Klass 1996, 202, 206–207, 214.

²³ Matthijsen 2017, 1–2, 14.

2.2 Aikaisempi tutkimus

Tämä tutkielma täyttää monia aukkoja lapsen menetyksen tutkimuksen ja jatkuvan kiintymyssuhteen tutkimuksen kentällä. Aihettani lähellä olevia teemoja on tutkittu useissa kansainvälisissä ja suomalaisissa tutkimuksissa. Kuitenkaan kohtukuolemaa koskevaa erityisesti muistoesineisiin kohdistuvaa tutkimusta ei ole aiemmin tehty. Tämän tutkielman kannalta olennaisin aikaisempi tutkimus on lapsen kuoleman ja kohtukuoleman tutkimusta sekä muistoesineiden tutkimusta. Jatkuvan kiintymyssuhteen teoria kulkee niissä kaikissa pohjavireenä. Käyn ensin läpi yleisemmin lapsen kuolemaa tai kohtukuolemaa koskevia tutkimuksia ja sen jälkeen muistoesineisiin, muisteluun ja muistojen luomiseen liittyvää tutkimusta.

Lapsen menetyksen surusta on viime aikoina tehty Suomessa kaksi pastoraaliteologista väitöskirjaa. Harri Koskela tutki lapsen kuoleman merkitystä vanhemman spiritualiteetin muotoutumisessa. Väitöskirjassa nousee erityisesti esiin lapsen menetyksen vaikutukset vanhemman elämään, hengellisyyteen ja jumalasuhteeseen.²⁴ Juha Itkonen on tutkinut kohtukuoleman surua ja selviytymisprosessia sekä kirkon tukea siinä.²⁵ Muistojen luomisen tärkeys tulee lyhyesti esiin Juha Itkosen väitöskirjan alaluvussa. Muistot lapsesta olivat vanhemmille erittäin tärkeitä ja niitä haluttiin varjella tarkasti.²⁶ Väitöskirjat tarjoavat näkökulman jatkuvasta kiintymyssuhteesta ja lapsen menetyksestä Suomen kontekstissa, mutta kumpikaan niistä ei keskity muistoesineiden tarkasteluun.

Suvi Laiho, Marja Kaunonen ja Anna-Liisa Aho tuovat hoitotieteellisessä tutkimuksessa esiin vanhempien kokemat yliluonnolliset ilmiöt lapsen kuoleman jälkeen jatkuvan kiintymyssuhteen ilmentymänä.²⁷ Osa ilmiöistä liittyy myös esineisiin.²⁸ Leena Väisänen tutki lääketieteellisessä väitöskirjassaan perheen surua ja toipumista kohtukuoleman tai vauvan kuoleman jälkeen. Hänen tutkimuksessaan ilmenee laaja kirjo vanhempien sekä muiden perheenjäsenten ja sukulaisten kokemuksia ja merkityksiä lapsen menetyksestä.²⁹ Tutkimukset eivät kuitenkaan keskity esineiden tai niiden merkityksen kiintymyssuhteessa tarkasteluun. Tutkimuksissa ei tuoda myöskään esiin vanhempien aktiivista toimintaa tai rituaaleja kiintymyssuhteen ylläpitämiseksi.

Muistelun, muistojen luomisen ja muistoesineiden näkökulma kuoleman ja lapsen kuoleman surussa tuodaan esiin monissa kansainvälisissä tutkimuksissa. Elizabeth Hallamin

---

²⁴ Koskela 2011.

²⁵ Itkonen 2018.

²⁶ Itkonen 2018, 142–143.

²⁷ Laiho et al. 2014.

²⁸ Laiho et al. 2014, 51.

ja Jenny Hockeyn kirja *Death, Memory and Material Culture* käsittelee laajasti muistoesineitä ja muistelun materiaalisuutta kulttuurintutkimuksen näkökulmasta.³⁰ Esineistä käytetään muun muassa nimityksiä materiaallinen objekti (material object), muistoesine (memento) ja muistomerkki (memorial). Tutkijat käyttävät myös termiä muistojen luominen (memory making) viitattaessaan erilaisiin tapoihin tallentaa muistoja, esimerkiksi materiaalsiin objekteihin.³¹

Monissa tutkimuksissa muistoesineiden merkitys avataan sururituaalien näkökulmasta. Symboliset, kuolleesta läheisestä muistuttavat esineet ovat tärkeässä roolissa kuoleman jälkeisissä rituaaleissa, jotka voivat olla perinteisiä, kuten hautajaiset, tai hyvin persoonallisia, henkilökohtaisia ja arkipäiväisiäkin.³² Eri tutkimuksissa korostuu erilaiset esineiden funktiot. Elaine J. Ramshaw havaitsi pastoraalipsykologisessa tutkimuksessaan, että monet kuolleen ihmisen omaiset haluavat personoida perinteisiä rituaaleja tai luoda omanlaisia persoonallisia rituaaleja. Hänen mukaansa yksi rituaalien päätehtävistä on kuoleman todellisuuden kohtaaminen. Vainajasta muistuttavat esineet osoittavat, että juuri kyseinen ihminen on kuollut.³³ Ramshawn tutkimuksessa tarkasteltiin myös muita kuin lapsen menetystä, ja siinä esineiden tehtäviä käsiteltiin ja ne ymmärrettiin melko suppeasti. Laajemmin niiden merkitys ilmenee Joanne Cacciatoren ja Melissa Flintin tutkimuksessa, jossa he havaitsivat, että lapsen kuoleman jälkeiset rituaalit auttoivat vanhempia jatkuvan kiintymyssuhteen ylläpitämisessä ja surussa selviytymisessä sekä mahdollistivat lapsen kunnioittamisen ja muistelun. Monet tutkimuksessa esitellyistä rituaaleista liittyivät kuolleen lapsen kanssa olemiseen ja muistojen luomiseen hänestä esimerkiksi valokuvaamalla, painamalla lapsen käden- ja jalanjäljet tai säilyttämällä erilaisia esineitä, kuten lapsen hiustupsun, kukkia ja kortteja.³⁴

Kahdessa tutkimuksessa on tarkasteltu erityisesti kuolleen lapsen valokuvaamista. Cybele Bloodin ja Joanne Cacciatoren valokuvaamista koskevassa tutkimuksessa selvisi, että valokuvien ottaminen kuolleesta lapsesta on erityisen merkityksellistä perinataalivaiheessa, eli kohdussa tai pian syntymän jälkeen, kuolleen lapsen vanhemmille. Suurimmalla osalla perinataalivaiheessa kuolleiden lasten vanhemmista oli kuvia kuolleesta lapsestaan, kun taas kolmestakymmenestä yli vuoden iässä kuolleen lapsen vanhemmista vain seitsemällä oli kuvia kuolleesta lapsestaan.³⁵ Riches ja Dawson totesivat, että valokuvat tarjosivat

---

²⁹ Väisänen 1996.

³⁰ Hallam & Hockey 2001.

³¹ Hallam & Hockey 2001, 1–4.

³² Ramshaw 2009, 175–176.

³³ Ramshaw 2009, 171–176.

³⁴ Cacciatore & Flint 2012, 163–165. 167.

³⁵ Blood & Cacciatore 2014, 224, 227, 229.

konkreettisen todistusaineiston lapsen olemassaolosta, auttoivat vanhempia elämään uudestaan merkittäviä hetkiä ja auttoivat vanhempia rakentamaan uudenlaisen identiteetin, jossa kiintymyssuhde lapseen säilyy.³⁶ Kummassakaan tutkimuksessa fokus ei kuitenkaan ole kohtukuoleman kokemuksessa. Tässä tutkielmassa tarkastelen valokuvia yhdessä muiden muistoesineiden kanssa.

Hyvin lähelle tätä tutkielmaa tulee Rebecca Thornton väitöstutkimus, jossa hän tutki muistojen luomisen (memory-making) merkitystä ja vaikutusta vastasyntyneen vauvan kuoleman jälkeen. Hänen Grounded Theory -menetelmää käyttävä tutkimuksensa kohdistuu merkittävästi muistoesineiden keräämiseen ja luomiseen, sisältäen niin valokuvat kuin muutkin muistoesineet. Tutkimus rajautuu elävänä syntyneiden (neonatal) vauvojen kuoleman tarkasteluun sekä muistojen luomiseen vastasyntyneiden osaston kontekstissa.³⁷ Tässä tutkimuksessa en rajaa muistoesineiden keräämisen tai luomisen kontekstia tai ajankohtaa, vaan käsittelen muistoesineinä myös sellaisia lapsesta muistuttavia esineitä, jotka eivät ole sidoksissa lapsen kanssa vietettyihin hetkiin.

Aiemman tutkimukseen nähden tämä tutkielma tarjoaa uudenlaisen näkökulman vähän tutkittuun aiheeseen. Monet tutkimukset keskittyvät pääosin sururituaalien ja muistojen luomisen näkökulmiin, mutta vähemmän itse muistoesineisiin. Surun materiaalisuutta ja muistojen luomista on tarkasteltu esimerkiksi kulttuurin, rituaalien, hoitotieteen, sosiologian ja psykologian näkökulmasta, mutta teologinen näkökulma erityisesti muistoesineisiin ja kohtukuolemaan liittyen on puuttunut. Tutkimusaiheeni vaikuttaakin aiempien tutkimusten valossa hyvin relevantilta.

Tässä tutkielmassa käytän esineistä nimityksiä muistoesine tai esine. Muistoesine on tässä kuitenkin muutakin kuin lapsen muisto, sillä sen tehtävä liittyy myös jatkuvaan kiintymyssuhteeseen ja toisaalta kuoleman todellisuuden kohtaamiseen.

---

³⁶ Riches & Dawson 1998, 127–128.

³⁷ Thornton 2019, 13, 165.

3 Tutkimusprosessi

3.1 Tutkimustehtävä ja -kysymys

Tässä tutkielmassa tutkin muistoesineiden tehtäviä äidin ja kohtuun kuolleen lapsen välisessä kiintymyssuhteessa. Tutkielma pohjaa teorialle jatkuvasta kiintymyssuhteesta kuolleeseen läheiseen. Tutkielman aineistona on vanhempien tutkielmaa varten valokuvaamat esineet ja niihin liittyvät äitien kertomukset, joita analysoin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkimuskysymykseni on:

- Millaisia tehtäviä muistoesineillä on kohtukuoleman kokeneiden äitien ja kuolleen lapsen välisessä kiintymyssuhteessa?

Minua kiinnostavia kysymyksiä on, millä tavoin äidit kokevat lapsen läsnäoloa esineen kautta, millä tavoin esine toimii lapsen muistelun välineenä ja miten esine liittyy vanhempien uskomuksiin ja ajatuksiin siitä, missä lapsi on nyt. Tutkielman tavoite on syventää ymmärrystä jatkuvasta kiintymyssuhteesta ja tarjota uutta tietoa surun materiaalisuudesta ja kokonaisvaltaisuudesta. Tutkielma tuo näkyvämmäksi yhteiskunnassa usein piiloon jäävää kohtukuoleman surua.

3.2 Tutkimusaineisto ja aineiston kerääminen

Tutkimusaineistoksi pyysin kohtuun kuolleen lapsen vanhempia ottamaan valokuvan heille tärkeästä muistoesineestä ja kirjoittamaan esineeseen liittyvän tarinan. En ollut rajannut isää pois tutkimuksesta, mutta kaikki tutkimukseen ilmoittautuneet olivat äitejä. Tutkimukseen osallistui yhteensä 11 kohtukuoleman kokenutta äitiä, jotka lähettivät valokuvan ja kertomuksen yhdestä tai useammasta heille tärkeästä muistoesineestä.

Aineistonkeruutapani valintaan vaikutti kiinnostukseni erityisesti muistoesineitä kohtaan. Aluksi harkitsin haastattelujen tekemistä, joiden avulla olisin myös voinut päästä syvälle aiheeseen. Totesin kuitenkin, että esineen kirjallinen kuvaus yhdistettynä esineen valokuvaan voi tarjota tutkijalle riittävän ja syvällisen esineisiin fokusoituvan aineiston. Valokuva esineestä konkretisoi tutkimuskohteen, ja vanhemman kertomus esineestä ohjaa ja auttaa esineen tulkintaa. Minusta oli myös kiinnostavaa kerätä ja tutkia aineistoa, joka poikkeaa laadullisen tutkimuksen valtavirrasta.

Tutkimuksen osallistujat sain Facebookin vertaistukiryhmien kautta. Ensin lähestyin vertaistukiyhdistys Käpy Lapsikuolema perheet ry:tä, kerroin tutkimuksestani ja pyysin heitä jakamaan tutkimuspyyntöäni. Saatuaani heiltä hyväksynnän tutkimukselleni laadin ilmoituksen, jossa kerroin lyhyesti tutkimuksestani ja pyysin kiinnostuneita ottamaan yhteyttä

tutkimusta varten luomaani sähköpostiosoitteeseen.³⁸ Ilmoitukseni jaettiin Käpy ry:n Facebookin tiedotuspalstalla, ja lisäksi julkaisin sen Kävyyn Facebook-vertaistukiryhmässä. Sähköpostiini yhteyttä ottaneille äideille lähetin tarkemman tutkimuspyyntöni³⁹ sekä suostumuslomakkeen,⁴⁰ jossa äidit antavat suostumuksensa heidän vastauksiensa käyttöön tutkimuksessa. Annoin tutkimuspyynnössä noin kaksi viikkoa aikaa kirjoittamiselle. Tavoitteeni oli saada noin 10–15 kuvaa ja tarinaa.

Ensimmäisen ilmoituksen jälkeen tutkimuksesta kiinnostuneita ei ollut vielä riittävästi, joten lähetin Facebook-ryhmään vielä muistutusviestin,⁴¹ jossa painotin, että esine voi olla minkälainen tahansa tärkeä muistoesine. Aiemman ilmoituksen kommentteissa oli nimittäin ollut keskustelua siitä, millaisia esineitä tutkimukseen voisi valita. Toinen ilmoitukseni jaettiin myös Kävyyn ilmoitusfoorumilla ensimmäisen tapaan. Antamani uuden kirjoittamisajan umpeuduttua tutkimuksestani puuttui vielä muutama osallistuja, joten jaoin ilmoitustani toisen ihmisen kautta vielä toisessa lapsensa menettäneiden vertaistukiryhmässä, jossa hän oli jäsenenä. Tuon ilmoituksen jälkeen tutkimukseen osallistui vielä muutama äitiä, ja vastaukseksi olin saanut yhteensä yksitoista kertomusta ja 14 kuvaa esineistä.⁴²

Tutkimuspyynnössäni pyysin äitejä kertomaan tarinassaan, miksi he valitsivat juuri kyseisen esineen, miksi esine on tärkeä heille ja miten he säilyttävät ja käyttävät sitä. Pyrin kysymyksissä välttämään esineeseen tai tarinaan liittyviä rajoituksia, jotta saisin monipuolisia ja kiinnostavia tarinoita. Liiallista ohjeistamista välttämällä pyrin olemaan karkottamatta potentiaalisia vastaajia. Kerroin pyynnössä myös, että kaikenlaiset ajatukset, tunteet ja kokemukset ovat tutkimuksen kannalta tärkeitä, minkä toivoin rohkaisevan vanhempia kirjoittamaan avoimesti ja vapaasti omasta kokemusmaailmastaan. Pyynnön väljyyden vuoksi varauduin myös siihen, että saamani aineisto saattaisi yllättää ja vastata erilaisiin kysymyksiin kuin mitä olen etukäteen pohtinut, ja siten saattaisi muuttaa tutkielmani teoreettista viitekehystä, tutkimuskysymystä tai metodien valintaa.

Tutkimukseen osallistuneilta äideiltä saamani vastaukset ovat hyvin sisältörikkaita ja koskettavia. Äitien valokuvaamat muistoesineet ovat pääosin käyttö- ja koriste-esineitä, kuten pehmoleluja, koruja, käsitöitä, enkelipatsaita ja valokuvia kuolleesta lapsesta. Esineet ovat itse hankittuja tai ystäviltä, sukulaisilta tai sairaalasta saatuja. Kertomukset esineistä ovat melko lyhyitä, mutta sisältävät runsaasti tutkimuskysymykseni kannalta olennaisia ja

---

³⁸ Liite 1.

³⁹ Liite 3.

⁴⁰ Liite 4.

⁴¹ Liite 2.

⁴² Liite 6.

merkittäviä asioita: Äidit kertovat monipuolisesti, miten esine liittyy lapsen menetykseen ja heidän suhteeseensa lapseensa, ja mitä tehtäviä esineellä on heidän surussaan. Osa äideistä kertoi ja lähetti valokuvan useista esineistään, ja joissakin kertomuksissa äidit mainitsevat esineitä, joita ei ollut valokuvattu tutkimusta varten. Päätin huomioida tutkimuksessa kaikki kertomuksissa mainitut esineet siinä laajuudessa, kuin niistä on kerrottu, sillä äitien päätös kirjoittaa niistä kertoo niiden tärkeydestä heille. Äideillä, jotka kuvasivat useita esineitä, esineiden merkitykset ovat samansuuntaisia ja kietoutuvat toisiinsa vaikeasti erotettavalla tavalla. Koska laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, kaikkien esineiden huomioiminen ei myöskään vääristä tutkimustuloksia. Aineistoni muodostaa omanlaisensa tapauksen, jossa jokaisella tutkimuskysymyksen kannalta kiinnostavalla seikalla on merkityksensä.⁴³ Aineiston tarkan tutkimuksen avulla saadaan ilmiöstä syvempää tietoa, jonka auttaa ymmärtämään ilmiötä myös yleisesti.⁴⁴

Tutkimuspyynnössä pyysin äitejä kertomaan tiettyjä taustatietoja, kuten heidän ikänsä, lapsen kuoleman ajankohdan ja raskausviikon sekä tietoja muista perhesuhteista. Monet äideistä kertoivat myös kokemuksiaan raskaudesta, lapsen kuolemasta, kuolinsyistä ja kuolleen lapsen synnytyksestä. Taustatiedot eivät ole varsinaisen analyysin kohteena, mutta ne antavat esineiden ja kiintymyssuhteen tarkastelulle kontekstin, joka auttaa ymmärtämään äitien kokemuksia. Tutkimukseen vastanneet äidit ovat iältään 29–52 -vuotiaita, suurin osa noin kolmenkymmenen ikäisiä. Kaksi äideistä ei kerro ikäänsä. Kohtuun kuolleiden lasten raskausviikot sijoittuvat tasaisesti raskausviikkojen 23 ja 42 välille.

3.3 Aineiston analyysi

Tutkimusaineistoni on sekä visuaalista että kirjallista, minkä vuoksi pohdin aluksi monenlaisia vaihtoehtoisia ratkaisuja analyysimenetelmäksi. Koska aineistoni on kahden tyyppistä, vaihtoehtoinani oli käyttää joko kahta menetelmää, niiden yhdistelmää tai yhtä menetelmää, joka sopii molempien analysoimiseen. Mahdollisuus oli myös valita toinen aineistotyyppi tutkielman pääaineistoksi, jolloin toinen aineisto ainoastaan tukisi pääaineiston analysointia.

Aluksi harkitsin esineiden analysointia valokuva-analyysillä tai muulla visuaalisella analyysimenetelmällä ja kertomuksia erikseen narratiivisella analyysillä tai laadullisella sisällönanalyysillä. Aineistoon tarkemmin perehtyessäni päädyin kuitenkin luopumaan narratiivisesta lähestymistavasta kertomuksiin, sillä äitien kertomukset olivat olettamaani

---

⁴³ Eskola & Suoranta 1998, 61–62.

⁴⁴ Hirsjärvi et al. 2009, 182.

lyhyempiä, ja niissä ei aina ole nähtävissä selkeää tapahtumakulkua.⁴⁵ Kerronnan etenemisen tarkastelu ei myöskään ollut esineiden tarkastelun kannalta olennaista. Päädyin analysoimaan kirjallisen aineistoni laadullisella sisällönanalyysillä, jotta pystyisin tarkastelemaan systemaattisesti tiiviin aineistoni erilaisia pieniäkin merkityksellisiä vivahteita.⁴⁶ Päätin myös jättää pois esineiden erillisen analyysin ja analysoida niitä yhdessä kertomusten sisällönanalyysin kanssa. Tätä valintaani perustelen myöhemmin.

Kirjallisen aineiston analyysini on aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jossa teoriaa rakennetaan empiirisestä aineistosta käsin, määrittelemättä tai olettamatta siitä mitään etukäteen. Aineistolähtöisessä analyysissä täydellisen objektiivisuuden tavoittaminen on hyvin vaikeaa, ellei mahdotonta.⁴⁷ Tutkimusasetelmani perustui tutkimuskysymykselleni ja teorialle jatkuvasta kiintymyssuhteesta, mutta pyrin kuitenkin analysoidessani mahdollisimman aineistonmukaisiin valintoihin ja tulkintoihin. Aineiston abstrahoinnissa empiirinen aineisto ja teoreettiset käsitteet kohtaavat, joten pyrin muodostamaan pääluokat siten, että ne yhdessä vastaavat kysymykseen, miten äidin ja lapsen kiintymyssuhde tarinoissa ilmenee. Tällöin aineisto ja teoreettinen viitekehys kävivät jatkuvaa vuoropuhelua.⁴⁸

Perehdyttyäni tutkimukseen osallistuneiden äitien tarinoihin, ryhdyin etsimään ja poimimaan niistä ilmauksia, jotka olivat tutkimuskysymykseni kannalta olennaisia.⁴⁹ Päätin poimia aineistosta kaikki mahdollisesti tutkimuskysymykseen vastaavat ilmaukset ja myöhemmän vertailun perusteella päättää, mitkä niistä jätän epäolennaisina pois tutkimuksesta. Kopioin ilmaukset taulukkoon, johon redusoin eli pelkistin ilmaukset tiiviiseen, tutkimuskysymyksen kannalta olennaiseen, muotoon. Ilmaukset sisälsivät paljon olennaisia asioita, joten pelkistin ne hyvin yksityiskohtaisesti ja tarkasti. Pelkistämisen yhteydessä havaitsin, että jotkut ilmaukset eivät vastanneet suoraan tutkimuskysymykseeni, joten jätin ne tarkastelun ulkopuolelle.⁵⁰

Seuraavaksi vertailin pelkistettyjä ilmauksia ja etsin niistä eroja ja yhtäläisyyksiä. Ilmaukset olivat hyvin sisältörikkaita ja monimerkityksisiä, minkä vuoksi niitä oli hyvin vaikeaa yhdistellä ja erotella kovin tarkasti. Sen vuoksi päätin ensin luokitella ilmaukset laajempiin teemoihin, jotka olivat selkeämmin löydettävissä ilmauksista. Klusteroin siis ilmaukset ensin melko väljästi.⁵¹ Näitä teemoja olivat esimerkiksi kaikki esineen katsomiseen

---

⁴⁵ Hirsjärvi et al. 2009, 218–219.

⁴⁶ Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.

⁴⁷ Tuomi & Sarajärvi 2009, 96, 108; Eskola & Suoranta 1998, 19.

⁴⁸ Tuomi & Sarajärvi 2018, 112–113.

⁴⁹ Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.

⁵⁰ Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–110.

⁵¹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 110–111.

ja esillä pitämiseen liittyvät ilmaukset sekä esineelle puhumiseen liittyvät ilmaukset. Teemoja muodostin värikoodaamalla ilmauksia kunkin teeman mukaan. Tässäkin vaiheessa joitakin ilmauksia oli vaikeaa luokitella. Kahdessa eri ilmauksessa saattoi olla sekä niitä yhdistäviä että erottavia tekijöitä. Päätin kuitenkin ensin mahduttaa jokaisen ilmauksen johonkin teemaan. Tämän jälkeen olikin helpompaa tarkastella, miten teemoja olisi syytä täsmentää, jakaa ja yhdistää, ja millaisia alaluokkia teemoista voisi muodostaa.

Ensimmäisen luokittelun jälkeen aloin vertailemaan muodostamiani teemoja ja etsimään niistä yhdistäviä ja erottavia tekijöitä. Siten pyrin teemoja hahmottamaan ja luomaan toimivia alaluokkia ja yläluokkia ja etenemään aina pääluokkiin asti, jotta hahmottaisin aineiston kokonaisuuden.⁵² Tämä työvaihe oli hyvin raskas, sillä havaitsin teemojen olevan monelta osin päällekkäisiä. Piirsin monenlaisia hahmotelmia ja ajatuskarttoja mahdollisista analyysirungoista, ja lopulta sain muodostettua koko aineistosta kolme pääluokkaa: lapsi läsnäolevana perheenjäsenenä, muisto lapsesta ja menetyksen todentaja.⁵³ Analyysirungon⁵⁴ alkaessa hahmottua oli helpompaa rakentaa alempia kategorioita toimivammiksi. Sain lopulta muodostettua toimivat ylä- ja alaluokat, joihin pelkistetyt ilmaukset jakautuivat.⁵⁵ Siten aineiston abstrahointi ja klusterointi toteutui analyysissä usein rinnakkain.⁵⁶ Osa pelkistetyistä ilmauksista sisälsivät useampia erilaisia merkityksiä, jolloin ne sijoittuivat useampaan pääluokkaan.

Taulukko 1. Esimerkki klusteroinnista.

pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka
Esine unileluna Esineen halaaminen Esine tyhjän sylin täyttäjänä Esineen silittäminen	Fyysinen läheisyys esineeseen
Lapsen kuvalle puhuminen Hyvän yön toivotus lapsen kuvalle Lapselle puhuminen pehmoleluille puhumisen kautta Esineelle puhuminen, kun lapselle ei voi	Lapselle puhuminen esineen kautta

⁵² Tuomi & Sarajärvi 2018, 110–111.

⁵³ Taulukko 3.

⁵⁴ Liite 5.

⁵⁵ Taulukko 1.; Taulukko 2.

⁵⁶ Tuomi & Sarajärvi 2018, 110–113.

Taulukko 2. Esimerkki abstrahoinnista.

Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
Saattaminen ja hyvästijättö Hoivaaminen ja varjeleminen Fyysinen läheisyys esineeseen Lapselle puhuminen esineen kautta Lapsen omat tavarat	Vanhemmuuden toteuttaminen	Lapsi läsnäolevana perheenjäsenenä
Perheen kuvaaja Perheen yhdistäjä	Perheidentiteetin muodostaminen	

Taulukko 3. Pääloukat ja yhdistävä käsite.

Pääloukka	Yhdistävä käsite
Lapsi läsnäolevana perheenjäsenenä	Muistoesineiden tehtävät äidin ja kohtuun kuolleen lapsen välisessä kiintymyssuhteessa
Muisto lapsesta	
Menetyksen todentaja	

Tämän tutkielman visuaalisesta aineistosta analysoin vain valokuvattuja esineitä, en valokuvia itsessään. Mikäli tarkastelisin myös valokuvaa, tulisi analyysistani liian monimutkainen ja sirpaleinen: Esineen itsensä lisäksi kuva esineestä kertoo monia asioita, kuten missä esine on, minkälainen on sitä ympäröivä tila ja mitä kuvakulma tai kuvan rajausta kertoo, eli mitä on tuotu esille ja mitä jätetty ulkopuolelle. Valokuvan analyysi ohjaisi siten tutkimusta pois varsinaisesta tutkimuskysymyksestäni, joka kohdistuu esineiden tehtäviin kiintymyssuhteessa. Esine itse liittyy kuolleen lapsen muistoon ja sillä on oma yleisönsä ja oma tehtävänsä vanhemman surussa ja elämässä, mutta valokuva on otettu vain tutkijaa ja tutkimusta varten. Esineen miljööstä kuvassa päätin huomioida kuitenkin muutamat sellaiset yksityiskohdat, jotka tulevat esiin kertomuksissa ja ovat tutkimuskysymyksen kannalta tärkeitä.

Äitien valokuvaamia esineitä analysoin tässä tutkielmassa yhdessä kertomusten kanssa osana aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Päätin luopua esineiden erillisestä visuaalisesta analysoinnista, sillä se ei olisi tutkielmani kannalta tarkoituksenmukaista. Jos analysoisin esineitä erikseen, pitäisi minun lähestyä muistoesineitä kahdesta eri näkökulmasta, äitien kertomusten sekä oman analyysini näkökulmasta. Ulkopuolinen esineiden tulkinta saattaisi olla osittain ristiriidassa kertomusten kanssa, jolloin se häiritäisi äitien omien kokemusten ja tulkintojen tarkastelua analyysissa ja siten rajoittaisi aineistolähtöisyyttä. Esineet eivät ole taide-esineitä, vaan arkisia esineitä, joihin äitien kokemusten kautta latautuu paljon merkityksiä. Nämä merkitykset eivät ole luettavissa itse esineistä, vaan ne voidaan ymmärtää vain äitien oman ilmaisun kautta. Siten äitien kertomukset ovat tämän tutkielman ensisijainen aineisto. Lisäksi muodostan jo sisällönanalyysissa esineiden luokittelun, joten uutta kategorisointia ei ole tarpeellista tehdä. Jatkuvan kiintymyssuhteen teoria pohjavireenä

yhdistää kertomusten ja esineiden teoreettista tulkintaa. Tuloslukuissa viitataan liitteinä oleviin esineiden kuviin alaviitteillä niitä koskevien kertomusten käsittelyn yhteydessä.

Äitien kertomuksien sitaatteihin olen merkinnyt omat tarkennukseni ja henkilöiden peitenimet hakasulkeilla, sillä jotkut äidit käyttivät kertomuksissaan tavallisia sulkumerkkejä. Siten omat merkintäni erottuvat alkuperäisestä tekstistä. Äitejä siteeratessani olen mahdollisimman paljon pyrkinyt välttämään toistoa. Kuitenkin muutamiin nostamiini äitien sitaatteihin olen joutunut jättämään keskenään päällekkäisiä lyhyitä lauseita, jotta sitaatit eivät irtoaisi asiayhteydestään.

3.4 Eettisyys

Lapsen menetys on hyvin kipeä kokemus ja herkkä aihe sureville vanhemmille. Tutkimusta tehdessäni olen kiinnittänytkin erityistä huomiota tutkimuseettisiin kysymyksiin, erityisesti tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyyden salassapitoon.

Tutkimuksen kohteena olevat muistoesineet ovat äideille hyvin henkilökohtaisia ja arkaluonteisia. Aiheen arkaluonteisuus tuli näkyviin myös aineistoa kerätessäni: Facebook-ryhmään laittamani ilmoitus tutkimuksesta synnytti paljon voimakasta tunneilmaisua sisältävää keskustelua. Itse osallistuin keskusteluun vain lyhyillä kommenteilla, joissa toin esiin tutkimuksen luottamuksellisuutta ja selvensin, että kaikenlaiset muistoesineet sopivat tutkimukseen.

Tutkimuspyynnössä käytin hyvin sensitiivistä kieltä, jotta se ei loukkaisi surevia. Aiheen arkaluonteisuuden vuoksi pyysin tutkimuspyynnön yhteydessä osallistujia allekirjoittamaan suostumuksen, jossa he antavat luvan kuviensa ja tarinoidensa käyttöön tutkielman analysoinnissa ja raportoinnissa.⁵⁷ Suostumuksessa sitoudun myös itse vastuulliseen aineiston käsittelyyn ja raportointiin. Suostumuksessa painotan myös tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta: Tutkimukseen osallistuvalla on oikeus keskeyttää osallistumisensa ja kieltää antamansa aineiston käytön missä tahansa vaiheessa tutkimusta syytä ilmoittamatta.

Koska tutkimukseen osallistuvat vanhemmat lähettivät vastauksensa suoraan tutkimusta varten luomaani sähköpostiosoitteeseen, kirjoittajien nimet ja sähköpostiositteet tulivat tietooni. Sen vuoksi kiinnitin erityistä huomiota tutkimukseen osallistuvien anonymisointiin. Heti aineiston saamisen yhteydessä loin osallistuneille äideille sekä heidän kertomuksissaan esiin tulleille henkilöille, kuten heidän kuolleille lapsilleen, peitenimet. Kirjoitin nämä peitenimet äitien kertomuksiin alkuperäisten nimien tilalle, ja tässä tutkielmassa käytän niitä

---

⁵⁷ Suostumus

aina kun referoin tai siteeraan kertomuksia. Poistin henkilöiden nimet myös tiedostojen nimistä. Siten missään tietokoneelle tallentamassani aineistossa ei esiinny alkuperäisiä henkilötietoja.

Muistoesineet ja niihin liittyvät tarinat ovat hyvin yksilöllisiä ja henkilökohtaisia, joten ne voivat paljastaa jotain vanhempien henkilöllisyydestä. Siksi olen myös tutkielman raportoinnissa pyrkinyt häivyttämään henkilöiden tunnistettavuutta. Kertomuksissa esiintyvistä yksityiskohtaisista ilmauksista käytän yleisemmän tason ilmauksia. Valokuvat ovat usein helpommin tunnistettavissa kuin kirjalliset aineistot, joten harkitsin tarkkaan, miten tuon kuvia nähtäville raportissa. Joihinkin kuviin tein rajauksia ja peitin niistä tunnistettavia asioita.

Tutkittavien henkilöllisyys ei saa paljastua myöskään seminaariin osallistuville, joten harkitsin tarkkaan, miten tuon aineistoani esiin seminaarissa. Analyysia esitellessäni toin alkuperäisestä kirjallisesta aineistosta nähtäväksi vain pelkistetyt ilmaukset, ja alkuperäisiä ilmauksia lähinnä referoin ja siteerasin suullisesti. Lisäksi toin esiin esineistä muutaman valokuvan, jotka eivät varmuudella olleet tunnistettavia.

Tutkielman hyväksymisen jälkeen tuhoan kaiken keräämäni aineiston, osallistujien yhteystiedot ja sähköpostiviestit.

4 Lapsi läsnä vanhemmuudessa ja perheessä

4.1 Saattaminen ja hyvästijättö

Kohtukuoleman kokeneiden äitien tarinoiden laadullisen sisällönanalyysin tuloksena muodostui kolme muistoesineiden päätehtävää äidin ja kuolleen lapsen välisen kiintymyssuhteen jatkamisessa ja muutoksessa: *Lapsi läsnäolevana perheenjäsenenä, muisto lapsesta ja menetyksen todentaja*. Päätehtävät kuvaavat muistoesineiden tehtävien erilaisia suuntautumisia. Esine on linkki, jonka avulla vanhempi pitää lasta mukanaan ja hoitaa häntä rakkaana lapsenaan ja todellisena perheenjäsenenä, vaikka lapsi onkin kuollut. Toisaalta esine on myös muisto, joka osoittaa, että lapsi oli olemassa: Esine voi toisaalta auttaa vanhempaa muistelemaan hetkiä lapsen kanssa raskausaikana ja lapsen kuoleman jälkeen, ja toisaalta se voi osoittaa lapsen olemassaolon myös muille ihmisille. Uudenlaisen kiintymyssuhteen muodostamisessa lapseen on vanhemmalle tärkeää, että lapsen olemassaolo ja merkitys tunnustetaan myös perheen ulkopuolella.⁵⁸ Esineen kolmas päätehtävä on auttaa kohtaamaan suru lapsen menetyksestä ja menetyksen todellisuus. Lapsi on poissa, eikä hän voi konkreettisesti tulla takaisin. Esineet tuovat lohtua eron tuskaan.

Nämä esineiden kolme päätehtävää ovat monelta osin keskenään päällekkäisiä ja surun kokonaisvaltaisen luonteen vuoksi vaikeasti eroteltavissa. Päätehtävät nousivat kuitenkin selkeästi aineistosta, ja niiden erillinen tarkastelu auttaa hahmottamaan esineiden tehtävien moninaisuuden. Tuloslukuissa käsittelemme päätehtävien sisältöä erikseen, ja pohdinnassa avaamme enemmän niiden suhdetta toisiinsa.

Ensimmäinen päätehtävä, *lapsi läsnäolevana perheenjäsenenä*, pitää sisällään *vanhemmuuden toteuttamisen ja perheidentiteetin muodostamisen*. Vanhemmuuden toteuttamista ovat tässä tutkielmassa *saattaminen ja hyvästijättö, hoivaaminen ja varjeleminen, fyysinen läheisyys esineeseen, lapselle puhuminen esineen kautta, esine yhteytenä lapseen sekä lapsen tavarat*.⁵⁹ Silverman ja Nickman kysyvät, milloin vanhempi lakkaa olemasta vanhempi, ja toteavat, ettei kuolema pysty tätä suhdetta katkaisemaan. Kuolleen lapsen laskemista yhdeksi perheenjäseneksi ja hänen pitämistään mukana vanhemman elämässä ei kuitenkaan usein ymmärretä tai hyväksytä.⁶⁰ Myös minä havaitsin aineistoa tutkiessani, että kohtuun kuolleen lapsen vanhemmilla on samanlainen tarve osoittaa rakkauttaan lapseensa kuin elävienkin lasten vanhemmilla. Elävän ja kuolleen ihmisen suhteen tutkimuksessa tuleekin ottaa huomioon, miten kiintymyssuhteet toteutuvat yleisesti

---

⁵⁸ Itkonen 2018, 146–149.

⁵⁹ Liite 5, analyysirunko.

⁶⁰ Silverman & Nickman 1996, 197.

yhteiskunnassa.⁶¹ Elävänä syntynyttä lasta yleensä hoidetaan ja ruokitaan, pidetään lähellä ja mukana arjessa ja juhlassa, häntä ihaillaan ja hänelle hankitaan tavaroita, kuten vaatteita ja leluja. Samankaltaisia tarpeita tähän tutkimukseen osallistuneet äidit ovat toteuttaneet kuolleen lapsensa vanhemmuudessa erilaisen toiminnan ja rituaalien kautta. Niissä esineet ovat olleet kiinteästi mukana ja merkittävässä roolissa.

Kohtuun kuolleen lapsen vanhemmuuden ensimmäisiä askeleita ovat paradoksaalisesti lapsen *saattaminen ja hyvästijättö*. Lapsi, jota raskausaikana odotetaan tervetulleeksi ja johon halutaan tutustua paremmin, joudutaankin yhtäkkiä hyvästelemään ja saattamaan viimeiselle matkalleen. Vanhemmat joutuvat kuulemaan tiedon lapsen kuolemasta kohtuun raskauden aikana, synnytyksen aikana tai lapsen synnyttyä. Kuolleen lapsen syntymä on samaan aikaan rakkautta ja surua, tutustumista ja luopumista.⁶²

Tähän tutkimukseen osallistuneet äidit kertoivat paljon kokemuksistaan kuolleen lapsen ääressä. Äidit kertovat lapsen pukemisesta, esineen pitämisestä lapsen lähellä, esineiden laittamisesta lapsen arkkuun ja kuolleen lapsen hoivaamista koskevista ajatuksistaan. Monet äitien säilyttämistä muistoesineistä olivat kopioita arkkuun laitetuista esineistä tai lapselle puettuista vaatteista. Sen vuoksi tarkastelen myös hautaesineitä, vaikka muistona säilytetyt esineet ovatkin tutkielman ytimessä.

Monet tutkimukseen osallistuneista äideistä kertovat pukeneensa lapsensa. Olivia puki lapselleen sairaalasta saamansa villasukat. Myös Kristiina mainitsee kertomuksessaan muistona säästämänsä villapipon, joka oli ollut lapsen päässä.

Tyttömme sai sairaalassa jalkaansa valkoiset villasukat. [Olivia]

Vanhemmat saavat synnytyksen jälkeen viettää aikaa kuolleen lapsensa kanssa. Usein lapsen kanssa tehdään samankaltaisia asioita kuin elävänä syntyneen lapsen kanssa: Vanhemmat voivat pitää lasta sylissä, ottaa hänestä valokuvia ja usein myös pukea lapsensa.⁶³ Siten vanhemmat voivat katsella, ihastella ja hoivata lastaan, osoittaa hänelle rakkauttaan. Vanhemmille on erittäin tärkeää, että aika lapsen äärellä on rauhallinen, ja ettei heitä hoputeta tilanteessa. Hetki on ainutkertainen.⁶⁴

---

⁶¹ Klass et al. 1996, xix.

⁶² Itkonen 2018, 138–140.

⁶³ Itkonen 2018, 138–140.

⁶⁴ Cacciatore & Flint 2012, 164–165.

Äidit laittoivat lapsen mukaan hautaan myös muita esineitä. Linda puki lapsellensa arkkuun kaulakorun.⁶⁵

Synnytystä seuraavana päivänä lähdimme heti aamusta sairaalasta mieheni kanssa ostamaan joko enkelitai sydänkaulakoruja. Tärkein kriteeri oli, että samanlaisia koruja pitäisi löytyä vähintään 4 kappaletta heti ja koru olisi riittävän siro. – – Yksi koruista päätyi poikamme kaulaan arkkuun ja kuvassa oleva on lähes aina minun kaulassani [Linda]

Lindalle hautaesineen hankkiminen vaikuttaa olleen hyvin selvää ja tärkeää, sillä hän lähti etsimään sitä heti synnytystä seuraavana päivänä. Hänelle oli tärkeää, että koru olisi riittävän siro pienelle lapselle. Meeri osti lapselle pehmolelun mukaan arkkuun.⁶⁶ Arkkuun laitetuilla esineillä ja leluilla vanhemmat haluavat korostaa lapsen yksilöllisyyttä ja hoivata häntä mahdollisimman pitkälle.⁶⁷ Kuolleelle lapselle annetut tai hänen haudalleen asetetut lelut myös yhdistävät lapsen siihen lapsuusajan materiaaliseen kulttuuriin, joka on hänen perheelleen ominaista. Siten esineet ylläpitävät vanhempien yhteyttä lapseensa ja voivat tuoda lohdutusta tyhjän lastenhuoneen aiheuttamaan kipuun.⁶⁸

Myös Ellalle lapsen yksilöllinen huomioiminen oli tärkeää tuhkauurnan valinnassa. Hän halusi, että lapsen tuhkauurna olisi kaunis ja lapselle sopiva, minkä vuoksi hän ei valinnut perinteistä urnaa.⁶⁹

En halunnut perinteistä urnaa, vaan kauniin, lapselle sopivan urnan. Urnan kanteen on kaiverrettu Antti-poikamme nimi ja syntymäaika. [Ella]

Kristiina sai tietää etukäteen, että lapsi tulee kuolemaan, joten hän pyysi siskoaan tekemään lapselle viltin.⁷⁰ Viltillä Kristiina halusi hoitaa ja lämmittää lastansa. Viltti ei kuitenkaan ehtinyt synnytyssaliin, ja se jäi hänelle muistoksi.

Halusin vauvalleni jotain kaunista ja lämmintä, joten pyysin siskoani tekemään vauvalle pienen viltin. – – Pakkasin viltin sairaalakassiin ja tarkoitus oli kääriä vauva siihen syntymän jälkeen. Synnytys oli kuitenkin niin nopea, että viltti ei ehtinyt koskaan mukaan synnytyssaliin. [Kristiina]

Thornton toteaa tutkimuksessaan, että lapsen hoivaamista heijastavat esineet ovat kuolleen lapsen vanhemmille erityisen arvokkaita ja tukevat heidän vanhemmuuden kokemustaan.⁷¹

---

⁶⁵ Liite 6, kuva 11.

⁶⁶ Liite 6, kuva 12.

⁶⁷ Pulkkinen 2016, 164.

⁶⁸ Hallam & Hockey 2001, 87–88.

⁶⁹ Liite 6, kuva 7.

⁷⁰ Liite 6, kuva 10.

⁷¹ Thornton 2019, 248.

Kaikki lapsen saattamisessa ja hyvästijätössä läsnä olleet esineet eivät päätyneet lapsen arkkuun. Useat äidit kertovat pitäneensä esineitä lapsensa läheisyydessä. Ella piti sairaalassa pehmolelua lapsen lähellä. Pehmolelu oli mukana myös Annan lapsen siunaustilaisuudessa ja se oli lapsen kainalossa, kun he veivät lapsen kotiinsa.⁷²

Pikkuisin vauvapupu oli mukana myös Emman siunaustilaisuudessa, puimme Emman ja veimme hänet myös kotiin. Vauvapupu oli myös hänen kainalossa silloin. [Anna]

Samalla tavoin kuin elävät lapset pitävät rakkaita lelujaan mukana, pehmolelu kulki Annan kuolleen lapsen mukana saattamisen ja hyvästijätön hetkissä, ikään kuin lapsen turvana.

Kohtuun kuolleen lapsen vanhemmat surevat usein sitä, ettei lapsi päässyt koskaan kotiin. Mahdollisuutta viedä kuollut lapsi hetkeksi kotiin on kansainvälisessä surututkimuksessa arvioitu niin traumaa pahentavaksi kuin sitä lieventäväksi.⁷³ Monet tutkimukset kuitenkin korostavat lapsen kanssa vietetyn ajan tärkeyttä. Cacciatore ja Flint toteavat tutkimuksessaan, että kuolleiden lasten vanhemmat pitävät erittäin tärkeänä lapsen kanssa vietettyä aikaa, lapsen piirteiden mieleen painamista, lapsen sylissä pitämistä ja muita kuolleen lapsen kanssa tekemiään asioita. Sen sijaan lapsen sylissä pitämisestä kieltäytyneet useimmiten katuiivat ratkaisuaan jälkeensä, ja kuollutta lasta lähellään pitäneet katuiivat, etteivät viettäneet lapsen kanssa enemmän aikaa.⁷⁴ Jos lapsen kotiin viemistä verrataankin muihin tapoihin hoivata ja viettää aikaa lapsen kanssa, vaikuttaa sillä olevan myönteinen vaikutus vanhemman suruun.

Esineillä on tärkeä tehtävä musertavissa ja herkissä hetkissä kuolleen lapsen kanssa: Niiden avulla äidit hoivaavat lapsiaan, osoittavat heille rakkauttaan ja saattavat heidät viimeiselle matkalleen.

4.2 Hoivaaminen ja varjeleminen

Äitien tarve hoivata lastaan jatkuu saattamisen ja hyvästijätön hetkien jälkeenkin. Kun hetket kuolleen lapsen ääressä tai hautajaiset ovat ohi, hoivaaminen kohdistuu esineisiin tai toteutuu esineiden avulla. Tässä tutkielmassa *hoivaaminen ja varjeleminen* merkitseekin esineisiin liittyvää kuolleen lapsen muiston hoivaamista. Äidit pitävät tärkeistä lapseen liittyvistä esineistä hyvää huolta, ja heille on tärkeää, että esineet pysyvät ennallaan ja tallessa. Hoivaamiseen ja varjelemiseen sisältyy myös kynttilöiden polttaminen ja kukkien esille laittaminen, sillä tässä tutkimuksessa ne ovat äideille tapa hoitaa lasta ja hänen muistoaan.

---

⁷² Liite 6, kuva 2.

⁷³ Itkonen 2018, 142.

Moni äideistä varjeli tarkoin esineitään. Lindan lapsesta muistuttavan korun lukko meni rikki, minkä vuoksi hän säilyttää sitä suojaaisessa paikassa. Meeri ei enää pitänyt pehmolelua unilelunaan, kun huomasi sen alkavan nukkaantua, ja laittoi sen esille muiden muistoesineiden joukkoon. Aliisa on ottanut muistopöydästä kuvan kännykällään.⁷⁵

– – kuvassa oleva [koru] on lähes aina minun kaulassani (nyt ketjun lukko on rikki, joten tällä hetkellä koru on turvassa laatikossa). [Linda]

Pupu sai kuitenkin muuttaa lipaston päälle muiden muistoesineiden joukkoon, kun huomasin, että sen pinta alkaa nukkaantua. [Meeri]

Minulla on myös tästä kuvasta kuva kännykässä [Aliisa]

Esineiden varjelu ilmenee kahdella tavalla: sijoittamalla esine turvalliseen paikkaan tai pitämällä sitä koko ajan mukana. Itkosen tutkimuksesta tulee esiin muistojen erityisen tarkka varjeleminen niiden menettämisen pelossa. Esimerkiksi eräs äiti halusi teettää lapsesta otetuista valokuvista kahdet kappaleet, jotta kuvat varmasti säilyisivät.⁷⁶ Esineiden mukana pitäminen liittyy varjelun lisäksi myös äitien tarpeeseen hoivata lasta ja pitää yllä kiintymyssuhdetta: Korun avulla Linda voi kuljettaa lastaan symbolisesti mukanaan kaikkialla, ja Aliisa voi kännykkäkuvan kautta palata muistopöydän ääreen missä vain.

Varjelun lisäksi äidit myös konkreettisesti hoivasivat esineitä. Anna otti lapselleen tarkoitetut pehmolelut hoiviinsa ja leikki niillä lapsen hoivaamista.⁷⁷

Olen nyt ottanut [pupu]perheen hoiviini – – Asettelen perheen erilaisiin tilanteisiin missä pienintä Emma-pupua usein äiti tai isä tai molemmat hellivät ja hoivaavat. [Anna.]

Annan pehmoleluilla toteuttama leikki on yksityinen ja arkinen rituaali, jossa korostuu vanhempien ja lapsen kiintymyssuhteen jatkuvuus, vaikka lapsi on kuollut. Jatkuvuutta ja yhteyttä ilmentävät rituaalit syntyvät usein spontaanisti ja ovat hyvin lohduttavia surevalle. Länsimaisissa kulttuureissa ei aina ole tilaa kokemukselle kiintymyssuhteen jatkumisesta, joten yhteyttä korostavat rituaalit usein tapahtuvat sekulaarissa ja yksityisessä kontekstissa.⁷⁸

Äidit hoivasivat lapsiaan myös polttamalla kynttilöitä ja laittamalla kukkia muistoesineiden läheisyyteen. Aliisan lapsen kuvan vieressä paloi ensimmäisen lapsen

---

⁷⁴ Cacciatore & Flint 2012, 163–164.

⁷⁵ Liite 6, kuvat 1, 11 ja 12.

⁷⁶ Itkonen 2018, 143.

⁷⁷ Liite 6, kuva 2.

⁷⁸ Romanoff & Terenzio 1998, 701–702.

kuolemaa seuranneen vuoden ajan kynttilä aina, kun hän oli kotona.⁷⁹ Myöhemmin kynttilän polttaminen on vähentynyt, mutta kukkia hän pitää aina kuvan vieressä.

Ensimmäisen vuoden aikana siinä paloi [lapsen kuvan] vierellä aina kynttilä kun olimme kotona. Kukkia kuvan vierellä on aina. Vieläkin kynttilä palaa, mutta ei jokapäivä [Aliisa]

Kynttilän polttaminen oli Aliisalle turvaa tuova rituaali etenkin surun alussa. Rituaali voi olla vanhemman tapa ikään kuin pitää lasta elossa ja muistettuna yksityisesti tai julkisesti.⁸⁰

Polttamalla kynttilöitä ja laittamalla kukkia muistopöydälle säännöllisesti Aliisa on voinut pitää lapsestaan kiinni ja tuoda hänet tähän päivään. Kynttilöiden polttamisen väheneminen kertoo siitä, että hänen suhteessaan lapseen on tapahtunut vakiintumista. Yhteys lapseen ei enää ole yhtä riippuvainen yhdistävistä esineistä.⁸¹

Kukkien hauraus ja nopeasti kuihtuva rakenne yhdistetään usein ihmisen elämän haurauteen. Tästä symbolisuudesta voikin johtua se, että kukat ovat kautta historian olleet suosittuja muistoesineitä.⁸² Hilma pitää muistomaljakossaan koko ajan kukkia lapsensa muistolle.⁸³ Hän kertoo kukkien säilyvän hyvin maljakossa sen muotoilun ansiosta. Talven tullen hän otti maljakon ulkoa sisätiloihin ja pelasti viimeiset kukat siihen.

Ajattelin siis viedä maljakon läheiselle haudalle, mutta kun hauta on kaukana emme käy siellä usein, joten maljakko on ollut kesän kuistillamme. Siinä on ollut koko ajan lähinnä luonnonkukkia tyttäreemme muistolle. Maljakon muotoilun ansiosta kukat viihtyvät hyvinä pitkään jopa ilman hoitoa. – – Nyt maljakko on siirtynyt sisälle lipaston päälle ja siinä on pihalta pelastetut viimeiset hortensian kukat. [Hilma]

Monet surevat kokevat erilaiset arkiset askareet, puuhastelun ja harrastukset lohduttavana ja surun kohtaamisena. Myös kiintymyssuhde kuolleeseen voi vahvistua toiminnan kautta.⁸⁴ Myös tähän tutkimukseen osallistuneille äideille esimerkiksi kukkien laittaminen, kynttilöiden polttaminen ja esineistä huolen pitäminen on ollut lohduttavaa ja tapa hoitaa kuollutta lasta.

4.3 Fyysinen läheisyys esineeseen

Monet tutkimukseen osallistuneista äideistä ovat *pitäneet esinettä fyysisesti lähellään*. Äitien kertomuksista välittyi heidän voimakas tarpeensa osoittaa lapselleen läheisyyttä, hellyyttä ja kosketusta, mitä he esineiden avulla pystyivät toteuttamaan. Äidit pitivät esineitä sylissään,

---

⁷⁹ Liite 6, kuva 1.

⁸⁰ Cacciatore & Flint 2012, 165.

⁸¹ Klass 1996, 202.

⁸² Hallam & Hockey, 2001, 5.

⁸³ Liite 6, kuva 9.

⁸⁴ Pulkkinen 2016, 186–187.

silittivät ja halasivat niitä sekä nukkuivat niiden kanssa, niin kuin elävän lapsen vanhemmat pitävät lastansa lähellä.

Kolmella äidillä lapsesta muistuttava pehmolelu on ollut unileluna. Esineen unileluna pitäminen korostuu surun alkuvaiheessa. Meeri nukkui yhden yön pehmolelun kanssa, jonka hän laittoi mukaan lapsensa arkkuun. Myöhemmin hän osti muistoksi samanlaisen pehmolelun, joka kainalossaan hän nukkui joka yö ensimmäisinä kuukausina lapsen kuoleman jälkeen. Ella kertoo nukkuneensa miehensä kanssa sairaalasta kotiin palattuaan välillä pehmolelusta kiinni pitäen. Annalla pehmolelut ovat edelleen unileluina.⁸⁵

Poikamme sai siis myös oman ensipupunsa, jonka kanssa ehdin nukkua yhden yön verran ennen pupun arkkuun laittamista. – – minun oli pakko mennä ostamaan vielä toinen, samanlainen pupu. Nukuin Nukuin pupu kainalossa ensimmäiset kuukaudet joka yö. [Meeri]

Vielä kotonakin – – nukuimme mieheni kanssa välillä lonkero käsissämme. [Ella]

Pupuperhe on unileluni. [Anna]

Surun lukuisiin fyysisiin reaktioihin kuuluvat myös univaikeudet, joita ovat liian vähän, liian paljon tai katkonaisesti nukkuminen.⁸⁶ Yhteyden tunteminen läheiseen esineen avulla voi auttaa surevaa nukkumaan, kun taas yhteyden katkeaminen voi herättää hänet.⁸⁷ Esine synnyttää ulkoisen kontaktin illuusion kuolleeseen lapseen.⁸⁸ Siten unilelut toivat äideille turvallisuuden tunteen, joka on voinut helpottaa heidän nukahtamistaan ja parantaa heidän unenlaatuaan.

Äidit kertovat myös silittäneensä ja halanneensa esinettä sekä pitäneensä sitä sylissään. Äidit pystyvät kohdistamaan esineeseen läheisyyttä ja hellää kosketusta, joita he eivät pysty antamaan suoraan lapselleen.

Pupuperhe on halauksieni kohde, täyttää tyhjää syliäni. [Anna]

Tuntui, että oli joku konkreettinen juttu mitä sai pitää sylissä, kun vauvaa ei sylissäni ollut. [Meeri]

Pehmolelut ovat Annan halauksien kohde ja ne täyttävät hänen tyhjää syliään. Meerille pehmolelu oli konkreettinen asia, jota hän pystyi pitämään sylissään. Myös Ella kokee, että vaikka hän ei voi koskea lapseensa, hän voi silitellä pehmolelua. Lapsensa menettäneet usein kokevat voimakasta tyhjyyttä. Lapsi tuntuu olevan jossain ja toisaalta hän ei ole missään.

---

⁸⁵ Liite 6, kuvat 2, 6 ja 12.

⁸⁶ Poijula 2002, 46–47.

⁸⁷ Pulkkinen 2016, 187–188.

⁸⁸ Poijula 2002, 100.

Erityisesti äidit, jotka ovat olleet symbioottisessa yhteydessä kohdussa kasvavaan vauvaan, saattavat tuntea vauvan liikkeitä vielä pitkään lapsen kuoleman jälkeen. Menetyksen jälkeen vauvalle varattu vanhemman fyysinen energia kohdistuu suruun⁸⁹, ja tämän tutkielman aineistossa erityisesti muistoesineisiin.

Kristiina pitelee silloin tällöin käsissään lapselle tarkoitettua vilttiä ja Olivia silittää lapsen villasukkia joka ilta toivottaessaan tälle hyvää yötä.⁹⁰ Läheisyys ja lempeä kosketus esineisiin oli siis aineistossani hyvin yleistä. Myös Thornton havaitsi tutkimuksessaan konkreettisten esineiden tärkeyden. Kuolleiden vauvojen vanhemmat pitivät erityisen tärkeinä esineitä, jotka olivat käsinkosketeltavia, kuten saveen painettuja vauvan jalanjälkiä, vauvan vaatteita ja vilttejä. Vanhempia lohdutti, että heillä oli jotain, mistä pitää kiinni. Vanhemmat saivat näiden esineiden kautta myös tunteen lapsensa koosta ja fysiikasta.⁹¹ Esineet muodostavat ikään kuin lapsen ruumiin jatkeen.⁹² Tässä tutkimuksessa suurin osa esineistä, joita äidit kertoivat pitäneensä fyysisesti lähellä, muodostavat tunteen lapsen koosta tai fyysisyydestä: Pehmolelut vastaavat jokseenkin kuolleen lapsen kokoa ja muotoa, ja viltti ja villasukat ovat lapsen kokoiset ja tarkoitettu lapselle puettavaksi. Nämä esineet ovat lisäksi materiaaliltaan pehmeitä tekstiilejä ja siten miellyttävän tuntoisia koskea ja pitää lähellä, joten ne voivat synnyttää tunteen lapsen pehmeystä ja lämmöstä.

Linda kokee kaulakorun konkreettisimmaksi muistoesineekseen, vaikka se ei suoraan vastaakaan lapsen fyysisiä ominaisuuksia tai mittoja. Kaulakorun avulla hän kokee voimakasta yhteyttä ja läheisyyttä lapseensa.⁹³

Valitsemani esine [koru] on kuitenkin ehkä konkreettisin muistoesine kuolleesta pojastani. – – Minun koruni on ehkä suurin fyysinen aarteeni, jonka avulla koen, että poikani on aina lähellä minua (ja minä lähellä poikaani). [Linda]

Linda kokee yhteyden lapseensa vastavuoroisena. Samanlaisen korun hän laittoi lapsensa kaulaan arkkuun, joten korujen avulla hän voi lähestyä lastaan ja lapsi lähestyä häntä. Klassin tutkimuksessa eräs äiti oli kokenut samankaltaista vastavuoroisuutta, kun hän koki olevansa kuolleen lapsensa unessa samoin kuin lapsi hänen unessaan.⁹⁴

Esineiden fyysisesti lähellä pitämisen vähentyminen ilmenee esimerkiksi Meeri ja Ellan kertomuksissa. Toisaalta Lindan menetyksestä on jo monta vuotta, ja hänen korunsa on

---

⁸⁹ Väisänen 1996, 78–79.

⁹⁰ Liite 6, kuvat 10 ja 13.

⁹¹ Thornton 2019, 247.

⁹² Hallam & Hockey 2001, 1.

⁹³ Liite 6, kuva 11.

⁹⁴ Klass 1996, 201.

säilyttänyt vahvan merkityksensä yhteytenä lapseen. Tämäkin tukee uutta surukäsitystä: Suru jatkuu jollakin tasolla koko elämän ajan, ja sureva voi vielä vuosien tai vuosikymmenienkin päästä kokea surun voimakkaasti.⁹⁵ Äitien kokemusten erilaisuudessa ilmenee myös surun henkilökohtaisuus.

4.4 Lapselle puhuminen esineen kautta

Yli kolmasosa tutkimukseeni osallistuneista äideistä on *puhunut esineille*. Tässä tutkielmassa vanhemmuuden toteuttamiseen sisältyy sellainen esineille puhuminen, jonka äidit kohdistavat kuolleelle lapselle⁹⁶: Tällöin esineet toimivat ikään kuin vanhemman puheen välittäjänä lapselle. Esineille puhumista, jossa lapsi ei varsinaisesti ole puheen kohteena, käsittelem myöhemmin. Lähes kaikki äitien kuvaama esineille puhuminen oli puhetta kuolleelle lapselle. Äidit puhuivat lapsen kuvalle, pehmolelulle tai villasukalle.

Aluksi puhuimme kuvalle. Sanoimme hyvää yötä Iisa kun menimme nukkumaan. [Aliisa]

Kerron paljon asioita heille [pehmoleluille]. ja tyttärelleni myös samalla. [Anna]

Joka ilta sanon hänelle hyvää yötä, ja silitän villasukkia. [Olivia]

Anna kertoo paljon omia asioitaan pehmoleluille, ja samalla myös lapselleen. Lapselle puhumisesta on tullut Olivialle turvallinen rutiini: Hän toivottaa lapselleen joka ilta hyvää yötä ja silittää lapsen villasukkia. Myös Aliisa sanoi surun alussa hyvän yön toivotuksen lapselle hänen kuvansa ääressä.⁹⁷ Pulkkinen aineistossa vainajalle puhuminen korostui haudalla käydessä, mutta hän totesi, että myös muualla voi syntyä puheyhteys kuolleeseen. Läheiset saattavat jutella tai laulaa vainajalle, omassa mielessään tai ääneen. Omassa aineistossani korostuvat Pulkkinen havainnot puheen arkisuudesta ja sen osoittamisesta suoraan kuolleelle:⁹⁸ Äidit puhuttelivat suoraan lapsiaan ja puhuivat heille samanlaisia asioita, kuin he puhuisivat lapselle, jos hän eläisi.

Ella kokee, että vaikka lapsi on kuollut ja poissa, hän voi puolisonsa kanssa jutella pehmolelulle.⁹⁹ Puheen ja kosketuksen kautta hän kokee hyvin vahvaa yhteyttä lapseensa.

Koin ja koen lonkeron linkiksi, yhteydeksi meidän ja poikamme välillä. Häntä ei enää ole, emmekä voi koskea häneen, mutta lonkeroa voimme silitellä ja voimme jutella sille. [Ella]

---

⁹⁵ Koskela 2011, 207–209.

⁹⁶ Liite 5, analyysirunko.

⁹⁷ Liite 6, kuvat 1, 2 ja 13.

⁹⁸ Pulkkinen 2016, 184–185.

⁹⁹ Liite 6, kuva 6.

Ellan kokemus on havainnollistava esimerkki surun kokonaisvaltaisuudesta. Vaikka tarkastelen tässä tutkielmassa erikseen fyysistä läheisyyttä esineeseen ja esineelle puhumista, Ellan kokemuksessa ne kytkeytyvät vahvasti toisiinsa. Yhdessä ne vahvistavat äidin lohduttavaa yhteyttä lapseensa. Samoin Olivian hyvän yön toivotuksessa lapselleen puhe ja kosketus tapahtuvat samanaikaisesti ja vahvistavat toisiaan.

Aineistosta on havaittavissa myös esineelle puhumisen vähentymistä ajan saatossa. Aliisan, Olivian ja Ellan menetyksistä on kirjoittamisaikana kulunut alle puoli vuotta, ja he kaikki puhuvat lapselleen esineiden kautta. Aliisa, jonka menetyksestä on kulunut useita vuosia, ei enää puhu lapsen kuvalle. Tästä ei tosin voi varmuudella päätellä, että esineille puhuminen aina vähentyisi. Avoimeksi jää myös kysymys, väheneekö esineelle puhumisen rinnalla myös kaikki muu lapselle puhuminen.

4.5 Lapsen omat tavarat

Syntyvälle lapselle hankitaan paljon erilaisia tavaroita, vaatteita ja leluja, joista osan lapsi saa ikiomakseen. Myös monet kohtuun kuolleen lapsen vanhemmat ovat ehtineet hankkia erilaisia tavaroita, joita lapsi ei sitten pääsekään käyttämään. Itkonen kirjoittaa väitöskirjassaan, ettei kuolleen syntyneellä lapsella ole omia tavaroita.¹⁰⁰ Tähän tutkielmaan osallistuneista äideistä kuitenkin jopa viisi kertoi esineistä, jotka he kokivat lapsen omiksi. Esineiden kokeminen lapsen omiksi tavaroiksi teki niistä erityisen tärkeitä äideille. Esineet olivat vanhempien hankkimia tai muilta saatuja, osa peräisin ajalta ennen lapsen kuolemaa ja osa kuoleman jälkeen.

Ellan sairaalasta saamasta pehmolelusta tuli hänelle erityisen tärkeä, koska lapsella ei ollut muita omia tavaroita.¹⁰¹

Tutkimukseen valitsemani esine on virkattu enkelilonkero, jonka saimme sairaalasta heti pojan syntymän jälkeen. Koska lapsemme syntyi kuolleen jo melko varhaisilla viikoilla, ei hänellä ollut sellaisia tavaroita, jotka olisin kokenut hänen omikseen: Osin siitä syystä enkelilonkerosta tuli niin tärkeä, se oli poikamme ensimmäinen ja viimeinen oma tavara. Raskausaika oli sujunut huonosti ja ollut pelkoja täynnä, emmekä varmaan osin tästä syystä olleet hankkineet pojalle vaatteita tai leluja valmiiksi. Ennen pojan kuolemaa vietimme vajaan viikon sairaalassa, eikä meillä ollut mukana mitään, minkä olisimme kokeneet pojalle kuuluvaksi. [Ella]

Ellalla ei lapsen varhaisen kohtukuoleman vuoksi ollut tavaroita, joita hän olisi kokenut lapsen omiksi, eikä heillä ollut sairaalassakaan ennen lapsen kuolemaa mukana mitään, mitä he olisivat kokeneet lapselle kuuluvaksi. Tämän vuoksi hän koki sairaalasta saadun

---

¹⁰⁰ Itkonen 2018, 142.

¹⁰¹ Liite 6, kuva 6.

pehmolelun lapsensa ainoaksi omaksi tavaraksi, mistä syystä siitä tuli hänelle erityisen tärkeä. Myös Meeri hankki kuolleelle lapselleen oman pehmolelun.¹⁰²

Monet lasten omista tavaroista olivat vanhemmilta tai perheen ulkopuoliselta henkilöltä saatuja lahjoja. Kirsti osti puolisonsa kanssa kohtuun kuolleelle lapselle lahjaksi pehmolelun tämän puolivuotissyntymäpäivänä. Kristiinan siskon tekemä viltti on ainoa hänen lapsensa saama lahja.¹⁰³

Kuvassa olevan kissa-lelun ostimme Mikolle puolivuotis-syntymäpäivänä, tuntui tärkeältä hankkia lahja – – Ehkä hankin jotain myös kun Mikko täyttäisi kohta vuoden. [Kirsti]

Viltti on myös ainoa lahja, jonka tyttömme koskaan sai. [Kristiina]

Lahjan ostaminen oli Kirstille hänelle tärkeää, ja hän harkitsee hankkivansa lapselle myös syntymäpäivälahjan. Lahjan antaminen tai kuolleen lapsen syntymäpäivän viettäminen voi olla rituaali, jonka avulla surevat voivat toteuttaa tarvettaan tehdä jotain kuolleen ihmisen hyväksi sekä hoitaa häntä symbolisesti.¹⁰⁴

Lapselle hankittuihin leluihin liittyvät myös äitien ajatukset ja haaveet lapsen leikeistä niillä. Hän ajatteli jo ennen menetystä, miten lapsi leikkisi pehmoleluilla. Lapsen kuoleman jälkeen hän on itse leikkinyt niillä siten, kuin hän ajattelee lapsensa leikkivän.¹⁰⁵

Raskausaikana sai tyttäreni lahjaksi pupun, olin jo aiemmin pupuja myös itse hankkinut. – – Näin jo mielessäni miten Emma pupuja hoiti ja paijasi ja retuutti. Olen nyt – – leikkinyt [pupuperheellä] kuten ajattelin Emman leikkivän ja hoitavan. [Anna]

Annan leikki on rituaali, jossa on kuolleen lapsen poissaolon tuoman tyhjyyden lisäksi ilon elementtejä. Ramshawn mukaan ilo voi olla surevalle tärkeä tapa kunnioittaa kuollutta läheistään. Yhdessä koettu ilo voi rakentaa turvallisen ilmapiirin myös surra ja itkeä. Annan vahva eläytyminen leikkiin ja sen kautta oman luovuuden käyttäminen voi olla erityisen voimauttavaa.¹⁰⁶

Aineistoni vahvistaa Thorntonin havainnon, että kuolleelle lapselle kuuluneet esineet ovat vanhemmille auttavia ja toimia yhteytenä lapseen.¹⁰⁷ Lapsen lahjaksi saamissa tai muuten hänelle hankituissa omissa tavaroissa on huomionarvoista, että ne kaikki ovat pehmoleluja tai muuten pehmeitä, niin kuin monet elävillekin vauvoille hankituista leluista.

---

¹⁰² Liite 6, kuva 12.

¹⁰³ Liite 6, kuvat 8 ja 10.

¹⁰⁴ Ramshaw 2009, 175.

¹⁰⁵ Liite 6, kuva 2.

¹⁰⁶ Ramshaw 2009, 176.

Tämä piirre yhdistää kaikkea kuolleen lapsen vanhemmuutta: Vaikka lapsi onkin kuollut, vanhempien rakkaus häntä kohtaan ei katoa mihinkään. Kuolleen lapsen vanhemmuus on aivan oikeaa vanhemmuutta, jota vanhemmat konkreettisesti toteuttavat ja rakentavat.

4.6 Lapsi osana perhettä

Samalla tavoin kuin esineet auttavat kuolleen lapsen äitiä toteuttamaan ja rakentamaan vanhemmuuttaan, niiden avulla äiti myös liittää lapsen osaksi perhettään ja muodostaa perheidentiteettinsä uudestaan. Tässä tutkielmassa *perheidentiteetin muodostaminen* sisältää ilmaukset, miten esineet auttavat äitiä muodostamaan uudenlaisen käsityksen perheestään, jossa kuollut lapsi on uusi jäsen. Havaitsin esineillä olevan kaksi eri tehtävää perheidentiteetin muodostamisessa: Esine voi olla *perheen kuvaaja*, jolloin se kuvaa ja symboloi perhettä, jossa lapsi on uusi jäsen. Toisaalta esine voi olla *perheen yhdistäjä*, jolloin se toimii perheenjäseniä toisiinsa yhdistävänä merkinä.

Kahden äidin esineet kuvaavat perhettä. Annan kolme pehmolelua muodostavat perheen, jossa on isä, äiti ja lapsi, niin kuin hänen omassa perheessään. Kohtuun kuollut lapsi on hänen ainoa lapsensa.¹⁰⁸

Heistä syntyi täydellinen pupuperhe; isä, äiti ja pikkutyttö. [Anna]

Aiemmissa luvuissa toin esiin myös Annan leikin, jossa pehmolelut toteuttavat isän, äidin ja lapsen rooleja ja tehtäviä. Siten Anna leikkiessään luo kuvan perheestään ja konkretisoi hänen odotuksiaan, unelmiaan ja ihanteitaan perhe-elämästä, jotka sellaisenaan eivät lapsen kuoleman seurauksena saaneet toteutua. Myös Elisan ystävilta lahjaksi saama koru kuvastaa hänen perhettään.¹⁰⁹

Tämä muisto on ystävilta saatu koru. – Korun kääntöpuolella on kolme sydäntä, jotka kuvaavat meidän perhettämme. Etupuolella on kolo, johon saa laitettua kiven. Ystävämmme sanoivat, että jos saamme vielä elävän lapsen, voimme laittaa siihen kiven symboloimaan häntä. [Elisa]

Korun kääntöpuolella on kolme sydänkaiverrusta perheenjäseniä kuvaamassa, ja korun etupuolella on paikka, johon Elisa voi laittaa kiven, jos hän saa vielä elävän lapsen. Koru on siten näkyvä merkki siitä, mikä ei ole muille näkyvissä; perheessä on kolme eikä kaksi jäsentä. Korun etupuolen paikka kivelle mahdollistaa korun käyttämisen perheen kuvaajana myös mahdollisen seuraavan perheenjäsenen synnyttyä. Kohtukuoleman kokeneille

---

¹⁰⁷ Thornton 2019, 170–171.

¹⁰⁸ Liite 6, kuva 2.

¹⁰⁹ Liite 6, kuvat 3 ja 4.

vanhemmille on erittäin tärkeää kaikki, mikä tekee lapsesta todellisen muille, sillä ilman eläviä lapsia heitä ei usein pidetä vanhempina tai lapsiperheenä, eikä kuollutta lasta oikeana ihmisenä.¹¹⁰ Ihmissuhteiden rakentumiseen ja ylläpitämiseen vaikuttavat osaltaan suhteiden kulttuuriset määritelmät. Lapsen kuolema haastaa sosiaalisesti niin vanhemmuus- kuin sisarusuhteenkin kuolleeseen lapseen, sillä ihmissuhteen määritelmään usein liitetty vastavuoroisuus ei suhteessa kuolleeseen ihmiseen toteudu samalla tavoin kuin suhteessa elävään.¹¹¹ Kuolleen lapsen sisäisen representaation esillä pitäminen ja liittyminen perheeseen ja muihin sosiaalisiin verkostoihin vahvistaa myös lapsen paikkaa vanhemman sosiaalisessa maailmassa.¹¹²

Kolme äitiä kokee esineen heidän ydinperhettään yhdistävänä merkinä. Useimmiten yhdistävyys syntyy siitä, että useammalla perheenjäsenellä on samanlainen esine. Linda hankki samanlaiset korut kuolleelle lapselle arkkuun puettavaksi, itselleen sekä muille perheenjäsenille.¹¹³ Hän hankki lisäksi varalta ylimääräisen korun, jonka sai hänen seuraava lapsensa. Lindan käyttämä sana ”pähkinä” tarkoittaa kuolleen lapsen jälkeen syntynyttä lasta. Elisan koru sekä kuvaa että yhdistää hänen perhettään. Samanlaisen korun sai myös hänen puolisonsa, ja korun lumihiihtaleen muodon Elisa kokee perhettä yhdistäväksi symboliksi.

Tärkein kriteeri oli, että samanlaisia koruja pitäisi löytyä vähintään 4 kappaletta heti – – Jouduimme keräämään koruja useammasta liikkeestä, mutta tarvittava määrä saatiin kasaan. – – Kaksi muuta korua varattiin muille perheenjäsenille ja kävimme vielä jälkikäteen ostamassa yhden samanlaisen korun "varakoruksi". – – Loput ostetuista koruista kuuluvat siis heille [muille perheenjäsenille] ("varakoru" meni pähkinälle eli onneksi huomasimme ostaa myös sen). [Linda]

Saimme mieheni kanssa molemmat sellaiset [korut] ystävillemme, kun tyttäreemme Anne kuoli. Meille lumi on tärkeää [koru lumihiihtaleen muotoinen], harrastamme eri talvilajeja. Esikoisemme hautajaispäivänä satoi ensilumi, joten sekin sopii korun teemaan. [Elisa]

Linda kokee korun yhteydeksi hänen ja lapsensa välillä, mutta hänelle on tärkeää, että samanlainen koru on myös muilla perheenjäsenillä. Synnytyksen jälkeen hän näki miehensä kanssa paljon vaivaa löytääkseen kauniit samanlaiset korut jokaiselle perheenjäsenelle. Siten koru merkitsee hänelle kaikkien perheenjäsenten yhteyttä toisiinsa ja kuolleeseen lapseen. Vanhempi voikin kokea pitävänsä yllä yhteyttä kuolleeseen lapseen samankaltaisilla tavoilla kuin eläviin lapsiinsa heidän poissa ollessaan.¹¹⁴ Kuollut lapsi vaikuttaa myös jokaisen perheenjäsenen identiteettiin, ja lapsen liittyvät esineet ovat niin vanhemmille kuin

---

¹¹⁰ Itkonen 2018, 146–147.

¹¹¹ Riches & Dawson 1998, 128.

¹¹² Klass 1996, 200.

¹¹³ Liite 6, kuva 11.

¹¹⁴ Klass 1996, 208.

sisaruksillekin merkkejä lapsen olemassaolosta ja tärkeydestä.¹¹⁵ Korun muodossa Lindan perheenjäsenet ja Elisa puolisoineen voivat kantaa mukanaan edesmennyttä lastaan tai sisartaan.

Meerille oli hyvin tärkeää ostaa lapselle arkkuun samanlainen pehmolelu, kuin lapsen vanhemmat sisarukset olivat saaneet lahjaksi syntymänsä jälkeen.¹¹⁶ Pupun hankkimiseen liittyi hänellä voimakas tunnekokemus:

Kahdelle isosisarukselle olemme saaneet Ainu Ensipuput lahjaksi syntymän jälkeen. Puput ovat kulkeneet mukana kaikki vuodet ja ovat isompien lastemme tärkeimmät lelut. Poikamme kuoleman ja syntymän jälkeen hautajaisvalmisteluja tehdessäni kävelin Prismassa etsimässä jotain, kenties hautajaisvaatteita isosisaruksille, ja kävelin leluosaston läpi. Siinä laarissa oli näitä vaaleansinisiä neulepintaisia ensipupuja kasapäin. Jähmetyin paikalleni tuijottamaan pupukasaa. Seisoin siinä kyyneleet valuen pupu kädessä miettimässä, että en voi olla ostamatta pupua arkkuun laitettavaksi. Se tuntui jopa vähän hullulta, kun tiesin, että poikamme tuhkataan, mutta tunne siitä, että jokaisen lapsemme on saatava oma pupu, oli voimakas. [Meeri]

Meeri haluaa samanlaisten pehmolelujen avulla kohdella tasapuolisesti eläviä lapsiaan ja kuollutta lastaan, vaikka kuollut lapsi ei pääse lelulla leikkimään. Kuolleiden ja elävien lasten yhdenvertaisina perheenjäseninä pitäminen ilmenee myös kuin eräällä Thorntonin tutkimukseen osallistuneella vanhemmalla, jonka kahdella kuolleella ja yhdellä elävällä lapsella on jokaisella omat pehmolelunsa. Kyseisellä vanhemmalla oli tallessa myös hänen jokaisen lapsensa sairaalaranneke. Tällaisten tavanomaisten esineiden Thornton totesi vahvistavan kuolleiden lasten paikkaa perheessä.¹¹⁷ Meeri halusi ostaa pehmolelun myös sen vuoksi, että hän kokee samanlaisten lelujen olevan hänen isompien lastensa tärkeimmät lelut. Siten hänen kokemuksensa isosisarusten leikeistä pehmolelulla ovat pohjustaneet sen erityistä merkitystä kuolleen lapsen muistoesineenä: Pehmolelu edustaa suurinta rakkautta, mitä äiti haluaa lapselleen osoittaa.

Muistoesineiden avulla kohtukuoleman kokeneet äidit pitävät monin tavoin kuollutta lastaan läsnäolevana perheenjäsenenä. Esine toimii kuolleen lapsen ja hänen perheenjäsentensä välillä ikään kuin välikappaleena tai yhteytenä, jonka avulla vanhempi voi toteuttaa vanhemmuuttaan ja siten rakentaa suhdetta lapseensa ja perheidentiteettiään. Esineen avulla lapsi tuodaan tähän päivään ja hetkeen. Vaikka esineiden kautta tapahtuvassa hoiivaamisessa, läheisyydessä ja puhumisessakin on havaittavissa vähentymistä ajan saatossa, kiintymyssuhde lapseen jatkuu edelleen.

---

¹¹⁵ Riches & Dawson 1998, 128.

¹¹⁶ Liite 6, kuva 12.

¹¹⁷ Thornton 2019, 188.

5 Muisto lapsesta

5.1 Muistojen luominen ja syntyminen

Kohtukuoleman surussa läsnä oleviin tai muuten vanhemmille merkittäviin esineisiin latautuu paljon muistoja. Esineet ylläpitävät muistoja lapsesta ja synnyttävät yhä uusia muistoja.

Kuolema synnyttää ihmisessä syvän muistamisen tarpeen ja mahdollistaa erityisen voimakkaita muistojen luomisen tapoja, joissa materiaalisuus on merkittävässä roolissa.¹¹⁸

Kun esineen päätehtävä *lapsi läsnäolevana perheenjäsenenä* on pitää lasta mukana perheen ja vanhempien elämässä tässä päivässä, *muisto lapsesta* suuntautuu menneisiin kokemuksiin lapsesta. Esine on tällöin merkki siitä, että lapsi oli olemassa: se todistaa ja muistuttaa esimerkiksi raskausajasta, lapsen kuolemasta ja syntymästä, hetkistä lapsen äärellä, hautajaisista ja kaikista ajatuksista ja tunteista, mitä nämä kokemukset vanhemmassa herättivät.

Muisto lapsesta jakautuu *lapsen muisteluun* ja *muistutukseen lapsen olemassaolosta*.¹¹⁹

Lapsen muistelu kytkeytyy ennen kaikkea lapsen muistamisen henkilökohtaiseen ja perheen sisäisiin merkityksiin, kun taas muistutus lapsen olemassaolosta liittyy lapsen tunnustamiseen ja hänen muistonsa merkitykseen perheen ulkopuolella. Lapsen muisteluun kuuluvat *muistojen luominen ja syntyminen, muistojen esillä pitäminen* sekä *muistojen tallessa säilyttäminen*. Näistä kahta jälkimmäistä käsittelem muistelun tilaan liittyvässä luvussa.

Muistojen luominen ja syntyminen sisältää sen, miten muistot lapsesta ja lapsen kanssa vietetyistä hetkistä itsestään tallentuvat tai tarkoituksella tallennetaan esineisiin. Muistot voivat linkittyä itsestään merkittävässä hetkissä läsnäoleviin esineisiin, kuten lapsen sairaalarannekkeisiin, mutta vanhemmat myös tietoisesti luovat niitä.¹²⁰ Vanhemmille syntyy muistoja jo pelkästä kuolleen lapsen kanssa olemisesta.¹²¹ Siten myös kaikki lapsen saattamisessa ja hyvästijätössä läsnä olleet esineet synnyttävät vanhemmissa muistoja. Esimerkiksi aiemmissa luvuissa esiin nousseet lapsen pukeminen, esineen pitäminen lapsen lähellä ja hautaesineiden laittaminen ovat samalla myös muistojen luomista. Muistona säilytetyt lapsen lähellä pidetyt esineet ovat äideille erityisen tärkeitä muistoja. Lapselle puettut vaatteet, kuten Kristiinan lapsen päässä ollut pipo, saattavat myös kantaa lapsen tuoksua, jonka nuuhkiminen voi olla vanhemmalle lohduttavaa ja tuoda mieleen muistoja.¹²² Pälletäisyyden välttämiseksi tuonkin tässä luvussa tarkemmin esille vain sellaisia

---

¹¹⁸ Hallam & Hockey 2001, 3.

¹¹⁹ Liite 5, analyysirunko.

¹²⁰ Itkonen 2018, 142; Thornton 2019, 165.

¹²¹ Itkonen 2018, 142.

aineistostani nousevia muistojen luomisen tapoja, joissa äitien päätarkoituksena ei ole lapsen saattaminen ja hyvästijättö, vaan muistojen luominen itselle. Näitä ovat lapsen valokuvaaminen, muistoksi saadut tai hankitut esineet sekä muistoesineet, jotka eivät olleet mukana hetkissä kuolleen lapsen äärellä.

Kohtukuoleman kokeneille lapsen valokuvaaminen on hyvin yleistä ja valokuvat erittäin tärkeitä¹²³, mikä näkyy myös omassa tutkimuksessani. Vaikka vain kahden äidin tutkimusta varten esittelemä muistoesine oli lapsen valokuva, jopa yhdeksän heistä vähintään mainitsi valokuvat kertomuksessaan. Myös muistoesineitä kuvattiin lasten kanssa: Ella kertoi ottaneensa puolisonsa kanssa kuvia lapsestaan pehmolelun kanssa.¹²⁴

Otimme kuvia, joissa lonkero oli poikamme kanssa hänen pienessä pahvilaatikkoarkussaan. [Ella]

Parille äidille lapsen valokuva on erityisen tärkeä: Päiville valokuva lapsen kädestä hänen kädessään on yksi harvoista hänen säilyttämistään muistoista. Aliisa kertoo hoitajan ottaman kehystetyn valokuvan lapsesta olevan hänen tärkein muistoesineensä.¹²⁵ Valokuvien erityinen tärkeys vanhemmille johtuu usein siitä, sillä niiden avulla vanhempien muisto lapsen tarkasta ulkonäöstä säilyy. Joillekin valokuvat saattavat olla ainoita muistoja lapsesta tai jopa kaikki kaikessa.¹²⁶

Useamman äidin kertomuksessa tulee esiin sairaalasta saadut muistoesineet. Olivia kuvaa kertomuksessaan puolisonsa tekemää muistoesineen valintaa sairaalassa.¹²⁷

Saimme valita [sairaalassa] yhdet [villasukat] myös kotiin mukaan. Vaihtoehtoja oli kolme, joista yhdet olivat valkoiset. Mieheni halusi ensin ne, koska niistä tuli mieleen villasukat, jotka tytöllämme on jalassa. Mutta hän päätyi kuitenkin näihin vaaleanpunaisiin, koska hänellä on jo jalassaan "taivas-töppöset", nämä jalassa hän olisi päässyt kotiin kanssamme. [Olivia]

Vaikka Olivia ei kerro omaa näkökulmaansa muistoesineen valinnasta, hänen kokemuksensa kuvaa hyvin muistojen luomisen tärkeyttä vanhemmille: Valkoisten sukkien tehtävä liittyy lapsen saattamiseen, mutta vaaleanpunaiset ovat enemmän vanhempia itseään varten. Kokemus on myös hyvä esimerkki sairaalan tuesta muistojen luomisessa. Vanhemmille tarjottiin muistoesinettä ja heillä oli mahdollisuus valita mieleisensä kolmesta vaihtoehdosta. Linda mainitsee yhtenä tärkeistä muistoistaan lapsen jalan- ja kädenjäljet, jollaiset

---

¹²² Klass 1996, 207.

¹²³ Blood & Cacciatore 2014, 227–228.

¹²⁴ Liite 6, kuva 6.

¹²⁵ Liite 6, kuvat 1 ja 14.

¹²⁶ Blood & Cacciatore 2014, 228.

¹²⁷ Liite 6, kuva 13.

vanhemmilla on usein mahdollista painaa, ja joiden saamisessa sairaalan henkilökunnan tuki ja vertaisjärjestöjen työ voi olla ratkaisevaa.¹²⁸ Myös Ellan enkelinsiipinen pehmolelu on sairaalasta saatu. Sairaalahenkilökunnan ja muiden surevia kohtaavien ihmisten opastus ja tuki muistojen luomisessa on ensiarvoisen tärkeää hetkien ainutlaatuisuuden vuoksi.

Vanhemmat eivät välttämättä tiedä, mitä mahdollisuuksia heillä olisi, mikä on kuolleen lapsen äärellä sopivaa tai 'normaalia', tai mikä merkitys muistoilla tulee heille myöhemmin olemaan. Vanhemmat ovat myös usein niin häkeltyneitä, etteivät he pysty itse tekemään muistojen luomiseen liittyviä päätöksiä.¹²⁹ Tämän tutkielman aineistossa ilmenee vain myönteisiä kokemuksia sairaalan henkilökunnan tuesta muistojen luomisessa, ja tuen avulla monet äidit loivat kaikkein tärkeimmät muistoesineensä. Tutkielma tukeekin tutkimustuloksia hoitohenkilökunnan aktiivisen tuen tärkeydestä.

Muistojen luominen ei aina ole sidoksissa hetkiin kuolleen lapsen äärellä, vaan sitä voi tapahtua myös raskausaikana tai lapsen saattamisen jälkeen. Kristiinan viltti muistuttaa hänen raskausaikansa rakastavista ajatuksistaan lasta kohtaan. Koska hän tiesi kohdussa kasvavan sairaan lapsensa pian menehtyvän, hän yritti nauttia jokaisesta lapsen potkusta ja hetkestä lapsen kanssa. Viltti tuo siis hänelle muistoja ajasta, kun lapsi vielä eli. Viltti on hänelle niin tärkeä, että hän piti sen muistona, vaikka harkitsikin sen laittamista mukaan hautaan. Myös Meerille oli hyvin tärkeää hankkia itselleen muistoksi samanlainen pehmolelu kuin hän oli laittanut lapsen hautaan.¹³⁰

Olimme saaneet rakenneultran jälkeen tiedon, että hän on vakavasti sairas ja tulee menehtymään joko kohtuun tai pian syntymänsä jälkeen. Odotusaika oli siis raskasta aikaa, kun tavallaan odotimme kuolemaa. Olin kuitenkin kovin kiintynyt pieneen tyttöömme ja yritin nauttia jokaisesta potkusta ja hetkestä hänen kanssaan. Meillä ei ole montaa muistoesinettä työstämme. – – Tämä esine on minulle kuitenkin tärkeä muisto, koska se raskausaikana minulle oli tärkeä ajatus, että pikkuisellani olisi lämmin ja hyvä olla – – Aikanaan harkitsin laittanko viltin mukaan hautaan, mutta päätin jättää sen meille muistoksi. [Kristiina]

Taisi olla joskus hautajaisten tienoilla, kun minulle tuli vielä sellainen olo, että haluan itselleni muistoksi samanlaisen pupun. Niinpä minun oli pakko mennä ostamaan vielä toinen, samanlainen pupu. [Meeri]

Muistojen tärkeys liittyy kuoleman tuomaan uhkaan ihmisen henkilökohtaisen ja sosiaalisen identiteetin ja olemassaolon katoamisesta. Muistot ovatkin aseita unohtamista vastaan: Ne toimivat välittäjinä asioihin, joihin pääsy on kuoleman vuoksi uhattuna, kuten henkilöihin, suhteisiin ja tapahtumiin, jotka eivät ole enää välittömästi läsnä.¹³¹

---

¹²⁸ Itkonen 2018, 143–144.

¹²⁹ Itkonen 2018, 143–144; Thornton 2019, 202–203, 206–209.

¹³⁰ Liite 6, kuvat 10 ja 12.

¹³¹ Hallam & Hockey 2001, 4, 25.

Osa äitien muistoista olivat vasta jälkeensä saatuja tai hankittuja, mutta synnyttivät silti muistoja lapsesta. Kahden äidin esineet synnyttävät heille muistoja lapsen ulkonäöstä.¹³²

[Enkeli on] täydellinen, pyöreine lapsenposkineen. -- näen siinä myös tytärtämme. [Olivia]

-- nukkuva kissa sopii meidän nukkuvalle pojalle. [Kirsti]

Kuolleen lapsen vanhemmat haluavat usein katsoa lastansa hyvin tarkkaan ja painaa mieleensä hänen jokaisen piirteensä.¹³³ Olivian näkee enkelipatsaassaan lapsensa piirteitä, ja patsas on hänen mielestään täydellinen. Kirsti koki, että hänen puolivuotislahjaksi kuolleelle lapselleen ostamansa nukkuva kissapehmoletu sopii hyvin hänen nukkuvalle lapselleen. Tällä hän saattaa tarkoittaa, että kuollut lapsi näyttää nukkuvalta, tai että kuolema on kuin nukkumista.

Muistojen luominen näyttäytyy aineistossani erittäin tärkeänä kohtukuoleman kokeneille äideille. Muistoja latautuu monenlaisiin yllättäviinkin esineisiin, ja sairaalan henkilökunnan rooli on usein erittäin tärkeä. Äidit kuitenkin myös aktiivisesti luovat itse uusia muistoesineitä, eikä muistojen luominen rajaudu pelkästään kuolleen lapsen kanssa vietettyyn aikaan.

5.2 Tilan merkitys muistelussa

Lapsen muisteluun sisältyvät *muistojen esillä pitäminen* sekä *muistojen tallessa säilyttäminen* liittyvät muistelun tilaan. Äidit sijoittavat muistoesineitään eri paikkoihin ja erilaisilla tavoilla. Joitakin esineitä he pitävät jatkuvasti esillä näkyvällä paikalla ja joitakin sen sijaan säilyttävät poissa näkyvistä, esimerkiksi kaapissa. Läntisissä yhteiskunnissa muistot tavallisesti nähdään jonkinlaisena omaisuutena, joka muodostaa ikään kuin ”henkilökohtaisen museon”.¹³⁴ Tämänkaltainen ajatus muistoesineistä on nähtävissä myös tähän tutkielmaan osallistuneiden äitien kertomuksissa.

Suurin osa äitien kuvaamista esineistä on näkyvällä paikalla esillä heidän kodeissaan. Jopa yhdeksän äitiä kertoo pitävänsä muistoesineitä esillä kodissaan. Esineet ovat esillä pääosin jonkin korkean huonekalun, kuten lipaston tai hyllyn päällä, eli hyvin katseen ulottuvilla. Sen sijaan huone, joissa muistoesineet ovat esillä, vaihtelee: Kolme äitiä kertoo muistopaikan sijaitsevan makuuhuoneessa, ja kuusi äitiä kertoo esineiden sijainnista muun muassa ilmauksin ”esillä”, ”olohuoneessa”, ”lipaston päällä” tai ”näkyvällä paikalla”, joista

---

¹³² Liite 6, kuvat 8 ja 13.

¹³³ Thornton 2019, 126–127.

¹³⁴ Hallam & Hockey 2001, 3.

voi olettaa esineiden sijaitsevan kodin yleisissä tiloissa. Muistopaikan sijainnilla ja huoneella on merkitystä siihen, mikä tehtävä esineillä on äidin surussa ja kiintymyssuhteessa lapseen.

Päivi on asemoinut valokuvan lapsestaan makuuhuoneeseensa siten, että hänen on helppo katsoa sitä illalla nukkumaan mennessä ja aamulla herätessä.¹³⁵

Olen sijoittanut valokuvan makuuhuoneemme oven lähelle. Se on asemoitu niin, että aamulla kun herään, pystyn sitä katsomaan ensimmäisenä ja illalla kun käyn nukkumaan, pystyn viimeiseksi luomaan katseeni tähän kuvaan. [Päivi]

Valokuvan näkyvän sijoittamisen avulla lapsen muistelusta on muodostunut Päiville joka ilta ja aamu toistuva rituaali. Kuva palauttaa lapsen hänen mieleensä ja synnyttää muistoja. Siten hän voi pitää lasta jatkuvasti läsnä arjessaan.

Ella säilyttää lapsensa tuhkauurnaa ja kahta pehmolelua toistensa lähellä makuuhuoneen hyllyllä. Myös Annan pehmoleluperhe on esillä makuuhuoneessa lipaston päällä.¹³⁶

Säilytämme lonkeroa pojan uurnan päällä hyllyllä makuuhuoneessa. – – Bää-lamma istuu uurnan vieressä hyllyllä. [Ella]

Pupuperhe on esillä meidän makuuhuoneen lipaston päällä, yhdessä Emman kynttilän kanssa, laitan myös valokuvan lipaston päälle, mahdollisesti myös vauvakirjan. [Anna]

Esineiden esillä pitäminen makuuhuoneessa voi kertoa vanhemman halusta pitää lapsi lähellä itseä, mikä näkyy erityisesti Päivin kokemuksesta. Syy voi kuitenkin olla myös toisen. Surevalla voi olla tarve välttää surunsa ilmaisemista julkisessa paikassa tai muiden ihmisten läsnä ollessa, ja esimerkiksi itkeminen voi olla mahdollista hänelle vain rajatussa ja yksityisessä tilassa.¹³⁷ Lapsen menetys on hyvin herkkä, intiimi ja kipeä kokemus, jota äiti ei välttämättä halua jakaa kaikkien ihmisten kanssa. Kuolleesta muistuttavien esineiden ja kuvien avulla surevat voivat kontrolloida menetyksen näkyvyyttä muille.¹³⁸ Makuuhuone on kodissa usein yksityinen huone, jossa vieraat eivät oleskele, joten pitämällä muistoesineitä siellä äiti voikin suojella omaa tilaansa ja välttää mahdollisia negatiivisia reaktioita: Hän voi päättää, kenelle hän kertoo kuolleesta lapsesta ja tuoda asian esiin silloin, kun hän itse haluaa ja kokee turvalliseksi. Tätä tukee myös Päivin uskomus, että lapsen kuva ei ole monenkaan mielestä kaunis.

---

¹³⁵ Liite 6, kuva 14.

¹³⁶ Liite 6, kuvat 2 ja 7.

¹³⁷ Pulkkinen 2016, 149–150.

¹³⁸ Cadell et al. 2020, 5.

Monet äideistä pitivät esineitä kaikkien nähtävillä olevassa paikassa, kuten olohuoneessa kaapin päällä.

Se [valokuva lapsesta] on kodissamme näkyvällä paikalla senkin päällä. [Aliisa]

Nämä esineet ovat olohuoneessa lipaston päällä tyttömme kuvan vieressä. [Olivia]

Minulla on useita hyvin tärkeitä muistoesineitä, mutta valitsin tämän kyseisen siksi, kun se on koko ajan esillä, näkyvillä – – Pupu sai kuitenkin muuttaa lipaston päälle muiden muistoesineiden joukkoon – – Siinä se on istuskellut enkelipatsaiden ja kuvien keskellä siitä lähtien. [Meeri]

Tärkeitä muistoesineitä on useampia (jalan- ja kädenjäljet, jotka ovat kehystettynä pöydällä – – valokuvasta tehty piirros, jossa poikani on synnytyksen jälkeen sylissäni on myös kehystettynä pöydällä – – [Linda]

Esineiden nähtävillä sijoittamisen taustalla voi olla äidin tarve vahvistaa lapsen henkilökohtaista merkitystä: Esineiden esille laittamisella vanhemmat voivat kunnioittaa lapsensa muistoa sekä tuoda näkyväksi lapsen olemassaolon ja roolin perheessä. Meeri valitsi tutkimusta varten juuri pehmolelun muiden hyvin tärkeiden muistoesineiden joukosta juuri siksi, että se on koko ajan esillä. Esineen jokapäiväinen näkeminen vahvistaa lapsen paikkaa perheen arjessa, ja hänen muisteluunsa on helppo palata. Toisaalta sijoittamalla esineen yleiseen paikkaan kodissa monet vanhemmat haluavat tuoda lapsen ja hänen merkityksensä näkyväksi myös muille ihmisille tai tunnustaa sen kautta muiden perheenjäsentensä tai sukulaistensa surun.¹³⁹ Esineiden sijoittaminen tilaan ja niiden siirtäminen tai poistaminen tilasta on surevan keino neuvotella uudelleen kiintymyssuhdetta kuolleeseen. Esineet ovat siis tärkeässä roolissa niin kiintymyssuhteen jatkamisessa kuin sen muutoksessakin.¹⁴⁰

Hilmalle maljakon esillä pitämisen merkitys on ennen kaikkea henkilökohtainen. Maljakko oli kesän ajan Hilman kodin kuistilla oven lähellä, niin että hän näki sen aina ohi kulkiessa, ja talvella sisällä lipaston päällä.¹⁴¹ Aina maljakko ei tuo lasta voimakkaasti hänen mieleensä. Maljakon merkitys ei myöskään ole ulkopuolisille ilmeinen, vaikka se onkin ollut muille näkyvällä paikalla. Surevat eivät aina ilmaise kiintymyssuhteen muutosta esineillä sosiaalisesti nähtävällä tavalla.¹⁴²

Maljakko on sijainnut etuovemme läheisyydessä, niin että itse on nähnyt sen aina ohi kulkiessa, mutta kauempaa kulkevat naapurit eivät sitä juuri ole nähneet. Kukkia laittaessa ja katsoessa en aina aktiivisesti mieti tyttömme, mutta tottakai sen merkityksen jollain tasolla tiedostaa. Nyt maljakko on siirtynyt sisälle lipaston päälle – – [Hilma]

---

¹³⁹ Thornton 2019, 179–182.

¹⁴⁰ Matthijsen 2014, 5.

¹⁴¹ Liite 6, kuva 9.

¹⁴² Matthijsen 2014, 13.

Suurin osa tutkimukseen osallistuneista äideistä ovat koonneet useat tärkeät muistoesineensä esille samalle pöytätasolle tai hyllylle, olivat esineet sitten makuuhuoneessa tai muussa kodin tilassa. Useimmiten pöydällä on ainakin lapsen kuva, monesti myös enkelipatsaita.

Muistoesineet siten muodostavat lapsen muistelupaikan, muistopöydän, joka ikään kuin ”kapseloi” kuolleen lapsen elämän.¹⁴³ Muistopöydän ääressä tähän tutkimukseen osallistuneet äidit ylläpitivät suhdetta lapseen muistelun ja erilaisen toiminnan ja rituaalien avulla, kuten sytyttivät pöydälle kynttilän, sijoittavat sille kukkia, muistelevat lasta ja toivottivat hyvää yötä lapselle. Muistopöytä luo lapsen muistelulle ja surun kohtaamiselle konkreettisen paikan.

Muutama äiti kertoi tallessa säilyttämistään muistoesineistä. Äidit säilyttävät esineitä esimerkiksi kaapissa tai laatikossa. Näitä muistoesineitä äidit voivat erikseen ottaa esiin muistelua varten.

Säilytän sitä [vilttiä] muistolaatikossa, jossa on muitakin tärkeitä asioita, muun muassa valokuvia tytöstämme ja hänen päässään ollut villapipo. Silloin tällöin kaivan viltin esiin ja hypistelen sitä käsissäni. [Kristiina]

Tärkeitä muistoesineitä on useampia (– – neuvolakortti, valokuvat ym. pientä tavaraa, jotka ovat pienessä lippaassa kaapissa – – lisäksi on erilaisia kuvia, poikani tarina kirjana, videoita ja äänitiedostoja, jotka liittyvät asiaan). [Linda]

Varastoiduista esineistä ei kerrottu yhtä paljon kuin esillä olevista, sillä lähes kaikki esineet, joita äidit olivat tutkimusta varten valokuvanneet ja joista he enimmäkseen kertoivat, olivat esillä olevia tai äitien mukana kulkevia esineitä. Esillä olevien esineiden valitsemiseen tutkimusta varten voi olla monia syitä. Jo esineen asettaminen muiden ihmisten nähtävillä on äidin tekemä päätös, joka sisältää viestin: Juuri kyseisen esineen kautta äiti haluaa kertoa tarinansa, ilmaista suruaan muille ihmisille. Samoin tutkimusta varten valittu esine voi pitää sisällään tunteita, kokemuksia ja viestejä, joita äiti haluaa kertoa muille. Thornton havaitsi, että pois vanhemmat katsoivat näkyvistä varastoituja esineitä hyvin harvoin. Monet esineistä herättivät vanhemmissa vaikeita muistoja ja tunteita. Vanhemmat olivat kuitenkin hyvin kiitollisia näistä esineistä ja pitivät niitä erittäin tärkeinä.¹⁴⁴ Tallessa säilytettyjen esineiden vähäisempi määrä tässä tutkielmassa ei siis välttämättä kerro niiden vähäisemmästä merkityksestä, vaan niiden intiimiydestä ja niihin liittyvästä kivusta. Esineiden sijoittaminen, siirtäminen ja tallettaminen ilmaisevat siten äidin kiintymyssuhdetta lapseen ja suhteen muutoksia.

---

¹⁴³ Hallam & Hockey 2001, 98.

¹⁴⁴ Thornton 2019, 182–184.

5.3 Muistutus lapsen olemassaolosta

Aineistossani esineet muistuttivat lapsen olemassaolosta lähinnä perheen ulkopuolisia ihmisiä. Tutkimuskysymyksen suuntautuu esineiden tehtävään vanhemman ja kuolleen lapsen välisessä kiintymyssuhteessa, joten pintapuolisesti tarkasteltuna voisi ajatella, ettei lapsen merkitys perheen ulkopuolisille kuulu tutkimuskysymyksen piiriin. Aineistoa lukiessani ja tutkimuskirjallisuuteen perehtyessäni kuitenkin havaitsin, että surussa on toisaalta yksilöllinen, mutta myös vahva kollektiivinen ulottuvuus. Sosiaalisella kontekstilla ja muiden ihmisten suhtautumisella surevaan ja kuolleeseen on valtava vaikutus myös vanhemman ja kuolleen lapsen kiintymyssuhteeseen.¹⁴⁵

Tässä tutkielmassa esineiden tehtävä muistuttajina lapsen olemassaolosta jakautui sen mukaan, tunnustavatko muut ihmiset tai yhteiskunta lapsen vai eivät. Mikäli äiti on saanut kokea muiden ihmisten hyväksyntää ja tukea, esine *osoittaa lapsen merkityksen muille*. Mikäli äiti kokee, että lasta ei pidetä ihmisenä tai yhtä tärkeänä kuin muita ihmisiä, esineestä tulee *todiste lapsesta*. Tällöin äiti joutuu kamppailemaan lapsensa tunnustamisen ja surunsa oikeutuksen puolesta, mikä on hänelle hyvin raskasta.¹⁴⁶ Muiden ihmisten merkitys näkyy aineistossani selvästi: Lähes puolessa äitien kertomuksista nousi selkeästi esiin ydinperheen ulkopuolisten ihmisten suhtautumisen merkitys.

Neljälle äidille esine on osoitus lapsen merkityksellisyydestä muille. Esine tekee lapsesta todellisen toiselle ihmiselle, mikä on hyvin tärkeää äideille. Elisalla ja Ellalle ystävältä ja serkulta saadut muistoesineet ovat erityisen tärkeitä, koska ne tekevät heidän lapsistaan todellisen jollekin toiselle.¹⁴⁷

Olin harmitellut, ettei oikeastaan kukaan ollut kysynyt kohtuun kuolleemme tyttäreemme mittoja, vaikka niitä yleensä vauvan syntyessä aina kysytään. Yhtä paljon kuolleen kuin elävänkin vauvan mittoilla on vieraille merkitystä - tai pitäisi olla. Ystäväni oli kirjoittanut kuvan alareunaan tyttömme nimen lisäksi hänen pituutensa, painonsa ja syntymäpäivän. Kuva itsessäänkin on ihan kaunis ja teemaan sopiva, mutta oikeasti minulle tärkeintä oli, että siinä lukee tyttömme mitat. [Elisa]

-- lammas-pehmolelu, jonka serkkuni toi tullessaan ensimmäistä kertaa kylään pojan kuoleman jälkeen. Hän oli empinyt lelun ostoja, mutta tuntui todella hyvälle että hän muisti poikaamme samaan tapaan, kuin olisi muistanut jos poika olisi syntynyt elävänä. [Ella]

Elisalle on tärkeää, että ystävä oli merkinnyt muistoesineeseen lapsen mitat. Näin hänen lapsensa huomioitiin samalla tavoin kuin elävät lapset yleensä huomioidaan. Ystävän eelen arvo korostui, sillä kukaan muu ei ollut kysynyt lapsen mittoja. Samoin Ellan serkun ostama

---

¹⁴⁵ Matthijsen 2014, 13.

¹⁴⁶ Koskinen 2017, 25.

¹⁴⁷ Liite 6, kuvat 3, 4 ja 5.

pehmolelu kuolleelle lapselle osoitti Ellalle, että lasta pidetään oikeana ihmisenä.¹⁴⁸ Kohtuun kuolleen lapsen vanhempien surua ei tunnusteta samoin kuin muita menetykokemuksia. Kohtuun kuollutta lasta ei usein pidetä samalla tavoin ihmisenä kuin elävänä syntynyttä, joskus jopa ei ihmisenä lainkaan.¹⁴⁹ Lapsen todellisuus toiselle ihmiselle lisäsi myös Elisän kokemusta kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta. Kristiinan sisaruksen tekemä viltti lapselle muistuttaa häntä sisaruksen suuresta tuesta raskausaikana ja rakkaudesta lasta kohtaan.¹⁵⁰

Ystävänä oli kiinnittänyt kehyksen reunaan vielä kaksi pupua, koska tiesi minun kutsuvan tyttöämme Annea pupupupuksi. Se, että joku kuuntelee ja ymmärtää minua ja saa siitä aikaiseksi kauniin lahjan, on minulle kovin tärkeää. Samalta ystävältä olen saanut muitakin Anneen liittyviä lahjoja, joissa kaikissa on hieno ajatus takana. On meillä itse hankittujakin muistoja, esim. raskausaikana neulomiani vaatteita, mutta silti minua eniten lämmittää nämä ystävältäni saamat muistot, koska ne tekevät Annesta todellisen myös jollekin toiselle. [Elisa]

Sisko teki rakkaudella tämän lahjan vauvalle. – – Tämä esine on minulle kuitenkin tärkeä muisto, koska – – viltin teki siskoni, joka oli suuri tukeni raskausaikana. [Kristiina]

Elisan ja Kristiinan kertomukset osoittavat, että lapsen todellisuuden tunnustaminen, surevan kuunteleminen ja ymmärtäminen ovat tärkeimpiä tapoja kulkea lapsensa kuolemaa surevan rinnalla. Surussa myötäelävältä ystävältä saaduista esineistä tuli Elisalle itse hankittujakin muistojakin tärkeämpiä, ja Kristiinan viltin tärkeyttä korostaa sisaren tuki sairaan lapsen raskausaikana. Surevien kokemus sosiaalisen tuen saamisesta surussa ja ympäröivään yhteisöön integroitumisesta riippuu siitä, miten ympäröivät ihmiset suhtautuvat heidän kiintymyssuhteeseensa kuolleeseen lapseen. Surun sosiaalinen hyväksyntä ja lapsen ihmisyyden tunnustaminen on vanhemmille elintärkeää, sillä se mahdollistaa heille menetyksen todellisuuden kohtaamisen ja tukee kiintymyssuhdetta lapseen.¹⁵¹ Tuen ja hyväksynnän puute sen sijaan vaikeuttaa vanhemman surua ja avun saantia ja eristää surevan muista ihmisistä.¹⁵² Myös Olivialle sisaren kukkalaitteesta peräisin oleva kristalliesine edustaa ympäröivien ihmisten rakkautta.¹⁵³

Tämä [kristalli]tutti oli siskoni sydämenmallisessa kukkalaitteessa tyttäreemme hautakummulla. Minulle tämä tutti edustaa kaikkien ympärillämme olevien rakkautta. Sitä valtavaa rakkauden määrää, joka on vasta selvinnyt tyttömme kuoleman jälkeen. Sen lisäksi, että tyttäreemme teki minusta ja miehestäni vanhemmat, hän teki vanhemmistani isovanhemmat, siskostani tädin, veljestäni enon, mieheni veljestä sedän. Hän oli ensimmäinen serkku miehen veljen lapsille. Hän oli - on! - monin tavoin merkityksellinen.

---

¹⁴⁸ Liite 6, kuva 7.

¹⁴⁹ Itkonen 2018, 146–148.

¹⁵⁰ Liite 6, kuva 10.

¹⁵¹ Itkonen 2018, 147–148; Klass 1996, 200.

¹⁵² Klass 1996, 202; Itkonen 2018, 147–148.

¹⁵³ Liite 6, kuva 13.

Ja se, kuinka moniin hänen kuolemansa on vaikuttanut, on yllättänyt. Ja koskettanut. Kumpa vain se rakkauden määrä olisi voitu osoittaa eri tavalla, kuin näin. [Olivia]

Olivia koki lapsen kuoleman osoittaneen muiden ihmisten valtavan rakkauden. Hänen kokemuksensa muiden ihmisten suhtautumisesta lapsen kuolemaan vaikuttaa erittäin myönteiseltä. Häntä on yllättänyt ja koskettanut, miten moniin lapsen kuolema on vaikuttanut. Lapsen merkityksellisyys näyttäytyy hänelle myös lapsen luomina uusina perhe- ja sukulaisuussuhteina. Myös Thorntonin tutkimuksessa esineet todistavat kuolleesta lapsesta uutena perheen ja suvun jäsenenä, mutta ne ovat vakuuttavat lapsen todellisuutta myös itselle. Lapsen elämä ja kuolema ja siihen liittyvät kokemukset voivat tuntua vanhemmista käsittämättömiltä, jopa epätodellisilta, mutta esineet osoittavat vääjäämättä, että se kaikki todella tapahtui.¹⁵⁴

Aina lapsen olemassaolo ja merkitys ei saa tarvitsemaansa tunnustusta. Kahdelle äidille esine on todiste lapsen olemassaolosta. Tällöin esine ei vain osoita lapsen merkitystä muille ihmisille, vaan siihen liittyy oletus, että muut saattavat kyseenalaistaa lapsen merkityksen ja olemassaolon. Elisa on säästänyt hautauslaskun, koska siinä hänen lapsensa olemassaolo myönnetään virallisesti.

Olen myös säästänyt hautauslaskun, koska se on yksi niistä harvoista papereista, joissa virallisesti myönnetään, että tyttäreemme oli olemassa. [Elisa]

Lainsäädäntö ja oikeudellinen sääntely ovat keskeisessä roolissa ihmisenä kunnioittamisen toteutumisessa.¹⁵⁵ Elisan kertomuksesta ilmenee kuitenkin kokemus, ettei yhteiskunta tunnusta hänen lapsensa olemassaoloa. Myös Itkonen havaitsi tutkimuksessaan, etteivät yhteiskunnan käytännöt ja viestintä tunnusta kohtuun kuollutta lasta todelliseksi ihmiseksi. Eräs hänen haastattelemistaan vanhemmista kuvaileekin ihmisarvon määrittymistä muille ihmisille ”yhden hengen vetäisynä” kohdun ulkopuolella.¹⁵⁶ Valtioneuvoston asetuksen väestötietojärjestelmästä mukaan vain elävänä syntynyt lapsi merkitään väestötietojärjestelmään. Tällöin lapsi saa muun muassa virallisen nimen ja henkilötunnuksen.¹⁵⁷ Näin ollen kohtuun kuollutta lasta ei virallisesti tunnusteta samalla tavoin kuin elävänä syntynyttä, riippumatta lapsen iästä ja kehityksestä. Juha Itkonen ja Jonna Suppola tekivät toukokuussa 2016 kansalaisaloitteen, jossa vaadittiin vanhemmille oikeutta antaa virallinen nimi kuolleena syntyneelle lapselleen. Tämän mahdollisuuden perusteltiin

---

¹⁵⁴ Thornton 2019, 181, 187.

¹⁵⁵ Koskinen 2017, 31.

¹⁵⁶ Itkonen 2018, 148.

muun muassa auttavan vanhempia surua ja lisäävän heidän yhdenvertaisuuden kokemustaan suhteessa toisiin vanhempiin. Ruotsissa vastaava mahdollisuus on jo käytössä. Aloite ei kuitenkaan saanut vaadittavaa kannatusta edetäkseen eduskunnan käsittelyyn.¹⁵⁸ Kokemus vääryyden uhriksi joutumisesta syntyy, kun normatiiviset odotukset, kuten odotus muiden ihmisten tuesta vaikeassa tilanteessa, rikkoutuvat.¹⁵⁹ Sen vuoksi aloite ei kenties koskettanut ihmisiä, joilla ei ole henkilökohtaista kokemusta kohtukuoleman surusta.

Kirstille yksi syy kuolleen lapsen syntymäpäivän viettämiseen ja lahjan ostamiseen on muistuttaa päivästä muita. Myös hänen hankkimansa lapsen liittyvä tatuointi on merkinä muille ihmisille lapsesta.

Ehkä hankin jotain [lahjan] myös kun Mikko täyttäisi kohta vuoden. Aion myös pitää 1v-syntymäpäivät, vaikka tietenkin se on enemmän muistojuhla, mutta haluan ettei päivä vaan unohdu muilta. Puolivuotispäivänä otin myös tatuoinnin Mikon jalanjäljestä, koska tuntui tärkeältä että Mikosta jää jotain mikä näkyy myös muille. [Kirsti]

Cadell tutkimusryhmineen havaitsivat muistotatuoinneilla kaksi tehtävää, jatkuvan yhteyden ylistäminen (celebrating the connection) ja stigman haastaminen. Suruun liittyvä stigma, jota tatuoinnilla uhmataan, liittyy usein vaiettuihin ja äänioikeudettomiin suruihin, kuten kohtukuoleman ja läheisen itsemurhan suruihin. Monet tatuoinnit sijaitsevat muille näkyvässä osassa kehoa, jolloin vanhemmat usein toivoivat niiden kiinnittävän ihmisten huomion ja toimivan keskustelunavauksina menetyksestä.¹⁶⁰ Kirstin tatuoinnilla, samoin kuin kuolleen lapsen syntymäpäivän viettämisellä, on vahva stigmaa haastava tarkoitus. Hän haluaa näkyvillä merkeillä pitää lastaan muiden ihmisten mielessä ja osoittaa heille, että hänen kiintymyssuhteensa lapseen säilyy.

Henkilökohtaisen tai kollektiivisen muistelun ja muistojen jakamisen kautta menneisyys tuodaan osaksi tämänhetkistä, ja niiden avulla vanhemmat ylläpitävät ja muokkaavat kiintymyssuhdetta lapseensa.

---

¹⁵⁷ Valtioneuvoston asetus väestötietojärjestelmästä 25.2.2010, 1. luku 1 §, 2 §, 4. luku 32 §.

¹⁵⁸ Itkonen & Suppola 2.5.2016.

¹⁵⁹ Koskinen 2017, 22.

¹⁶⁰ Cadell et al. 2020, 3, 5.

6 Lapsen menetyksen todentuminen

6.1 Menetyksen kohtaaminen

Esineiden avulla vanhempi muodostaa mielessään elävän suhteen kuolleeseen lapseensa ja niiden kautta vanhempi voi kokea lapsensa läheisyyttä sekä palata muistoihin hänestä. Suhteeseen liittyy kuitenkin myös se raastava todellisuus, että lapsi on kuollut ja poissa. Tämän todellisuuden kohtaamisessa tukeminen, *lapsen menetyksen todentaminen*, on muistoesineiden kolmas päätehtävä, joka nousi tämän tutkielman aineistosta. Päätehtävä *menetyksen todentaja* sisältää *menetyksen kohtaamisen* sekä *tuonpuoleisuuden*, joista ensimmäisessä korostuu lapsen poissaolo ja toisessa kysymys lapsen olemassaolon jatkumisesta kuoleman jälkeen.¹⁶¹

Menetyksen kohtaaminen sisältää *menetetyn elämän* ja *menetyksen tuskan kohtaamisen*. Kuoleman todellisuuden kestäminen ja ymmärtäminen on surevalle erittäin haastavaa, ja hän tarvitsee siihen paljon aikaa.¹⁶² Esineet helpottavat vaikeiden tunteiden ja asioiden kohtaamista ja lohduttavat vanhempaa niiden äärellä. Menetty elämä sisältää äitien ilmauksia, joissa he kuvailevat lapsen poissaoloa ja kaikkea sitä, mitä lapsi ei päässyt kokemaan. Esine on merkki näistä menetyksistä.

Pari tutkimukseen osallistuneista äideistä kertoo menettämistään kokemuksista lapsen kanssa. Annan raskaudenaikainen unelma lapsen pehmoleluleikeistä ei toteutunut, kuten jo aiemmin toin esiin. Olivialle hänen enkelipatsaansa edustaa kaikkia lapsen menettämiä kokemuksia.¹⁶³ Hän vertaa lapsen elämättä jäänyttä lapsuutta omiin myönteisiin lapsuusmuistoihinsa.

Äitini sanoi, että hänellä on kotona useita [enkelipatsaita], ja jotkut niistä ovat minun ja siskoni vanhoja. Tämä sattui olemaan minun vanha, lapsena saatu. – – Mutta se edustaa minulle myös kaikkea sitä, mitä tyttömme ei päässyt kokemaan. Kaikkea sitä ihanaa aikaa vanhempieni kotona, uuteen tutustumista, luonnosta ja eläimistä nauttimista. Vapautta maalla ollessa. Vanhempieni ja lapsuudenkotini tarjoamaa valtavaa, ympäröivää, loputonta rakkautta. Onnellisia päiviä. [Olivia]

Olivian kokemus kuvaa hyvin havainnollisesti pienen lapsen menetyksessä korostuvaa surua yhteisen tulevaisuuden menetyksestä: Hänen lapsensa menetti kaikki lapsuuden ihmeelliset kokemukset, kuten kokemukset luonnosta ja eläimistä, uuteen tutustumisen ja kodin rakkauden. Hänen kokemuksestaan ilmenee käsittämättömyys niin pienen ihmisen kuolemasta: Lapsen elämä päättyi ennen kuin se ehti edes kunnolla alkaakaan. Surevat usein

---

¹⁶¹ Liite 5, analyysirunko.

¹⁶² Poijula 2002, 54–55.

¹⁶³ Liite 6, kuva 13.

kokevat käsittämättömyyden tunnetta erityisesti harvinaisissa tai hyvin traagisissa menetyksissä, kuten lapsen tai nuoren menetyksessä. Myös kuoleman äkillisyys synnyttää käsittämättömyyden tunnetta.¹⁶⁴ Olivian lapsi kuoli hyvin yllättävästi.

Esine voi myös todentaa äidille lapsen poissaoloa. Ella ei koe lapsensa olevan uurnassaan. Hän aikoo puolisonsa kanssa sirotella tuhkat luontoon ja säilyttää uurnan muistona.¹⁶⁵

Emme hautaa uurnaa, vaan sirottelemme tuhkat luontoon, ja uurna jää meille muistoksi. – – Vaikka emme ole vielä sirotelleet tuhkia, emme koe poikamme olevan uurnassa. Siellä on vain tuhkaa. [Ella]

Matthijnsenin mukaan vainajan tuhkatuilla jäännöksillä on erityinen voima kiintymyssuhteen muutoksessa, sillä niissä vainaja on läsnä niin symbolisella kuin fyysisellä tavalla.¹⁶⁶ Ellan kokemus poikkeaa tästä tulkinnasta, sillä hän ei koe lapsensa olevan läsnä tuhkissaan. Siitä huolimatta lapsen tuhkillä ja uurnalla on tärkeä merkitys Ellan kiintymyssuhteessa lapseensa: Tuhkat merkitsevät hänelle eriytymistä kuolleesta, mikä on tavallinen osa kiintymyssuhteen jatkuvaa muutosta ja uudelleen neuvottelua.¹⁶⁷ Tuhkien säilyttäminen kotona antaa surevalle tilaa sijoittaa kuolleen jäännökset haluamaansa paikkaan ja toteuttaa niihin liittyviä rituaaleja, kuten tuhkien sirottelun, oman surunsa ja kiintymyssuhteensa aikataulussa. Tuhkien sirottelu, verrattuna julkiseen hautaukseen, voi rajautua hyvin yksityisiin merkityksiin ja yhteyksiin suhteessa kuolleeseen: usein tuhkat halutaan sijoittaa esimerkiksi vainajan lempipaikkaan.¹⁶⁸

Myös ruumiin näkeminen ja koskettaminen voi vakuuttaa surevalle, että läheinen on todella kuollut.¹⁶⁹ Kohtuun kuolleen lapsen vanhemmat voivat lapsen ruumiin haurastuessa kokea, että ruumis on vain kuori, mikä voi auttaa luopumisessa ja olla jopa helpottavaa surussa.¹⁷⁰

Lapsensa menettänyt saattaa myös haluta luopua lapseen liittyvistä tavaroista. Päivi ei ole säästänyt lapselle hankkimiaan tavaroita tai vaatteita.

En ole säilyttänyt Amandan raskauden ajalta mitään tavaroita tai vaatteita, joita olin hälle hankkinut valmiiksi. [Päivi]

---

¹⁶⁴ Pulkkinen 2016, 140 142–143.

¹⁶⁵ Liite 6, kuva 7.

¹⁶⁶ Matthijnsen 2017, 9.

¹⁶⁷ Matthijnsen 2017, 4, 10.

¹⁶⁸ Hallam & Hockey 2001, 92–94.

¹⁶⁹ Pulkkinen 2016, 170–171.

¹⁷⁰ Itkonen 2018, 140.

Kuolleeseen liittyvät tavarat voivatkin jatkuvuuden lisäksi edustaa suhteen epäjatkuvuutta, joka kuolemasta on seurannut. Tavaroiden uudelleen sijoittelu tai niistä luopuminen voi myös palauttaa surevalle omaa tilaa kodissaan.¹⁷¹ Voi myös olla, ettei lapselle hankituista tavaroista ollut tullut Päiville niin tärkeitä muistoja, sillä lapsi ei koskaan saanut käyttää niitä.

Muutama vanhempi toi kertomuksessaan esille menetyksen tuskaansa esineisiin liittyen. Lapsen menetyksen suruun kuuluu erittäin laaja kirjo erilaisia tunnereaktioita. Koska sureminen ja rakastaminen liittyvät kiinteästi toisiinsa, aiheuttaa lapsen menetys niin kielteisinä kuin myönteisinäkin koettuja tunteita.¹⁷² Suru aiheuttaa voimakasta henkistä ja fyysistäkin kärsimystä.¹⁷³ Menetyksen tuskalla tarkoitan tässä tutkielmassa äitien vaikeina kokemia surureaktioita, kuten ikävän, katkeruuden, vihan, kivun ja järkytyksen tunteita.

Äidit kertovat erilaisista tuskallisista tunteistaan, joiden kohtaamisessa esineet auttavat tai joita esineet toisaalta nostavat pintaan. Anna jakaa pehmoleluille omia ajatuksiaan ja surun tunteitaan.¹⁷⁴

Pupuperhe lohduttaa. Kerron paljon asioita heille, ja tyttärelleni myös samalla. Ikävä on niin suunnaton ja tunnen vahvaa epäreiluutta että miksi tämä tapahtui meille, jotka niin kovasti ovat pettymyksiä jälkeen saaneet kokea pienen hetken onnea, että hän nyt lopultakin tulee meidän luo, ja nyt taas ollaan kahdestaan. [Anna]

Annan ainoan lapsen kohtukuolemaa edelsivät vuosia kestäneet lapsettomuushoidot, minkä vuoksi hänen kokemansa epäreiluuden tunne on valtava. Tunteen kohde jää kertomuksessa epämääräiseksi. Pulkkinen mukaan surevan katkeruus tai viha voi kohdistua esimerkiksi ihmisiin, yhteiskuntaan tai Jumalaan, mutta usein kohde jää kuitenkin kasvottomaksi.¹⁷⁵ Myös Koskelan tutkimuksessa ilmeni lapsensa menettäneiden vanhempien miksi-kysymysten runsaus. Koskela kuitenkin korostaa kysymysten ja kysymisen tärkeyttä, vaikei niihin useinkaan saada tyydyttävää vastausta. Miksi-kysymykset ovat voimakkaita tunteen ilmaisuja, joiden esille tuominen voi viedä suruprosessia eteenpäin.¹⁷⁶ Pulkkinen havaitsi, että katkeruuden ja vihan tunteita herättää usein henkilön kuolema juuri tietyssä elämänsä kohdassa: miksi juuri nyt?¹⁷⁷ Annan kokemus vahvistaa tämän havainnon. Kuolema kohtasi juuri, kun edessä olisi pettymysten jälkeen vihdoinkin koittanut ansaittua onnea.

---

¹⁷¹ Matthijsen 2017, 5–6.

¹⁷² Koskela 2011, 176–177.

¹⁷³ Itkonen 2018, 200.

¹⁷⁴ Liite 6, kuva 2.

¹⁷⁵ Pulkkinen 2016, 124–127.

¹⁷⁶ Koskela 2011, 232–233.

¹⁷⁷ Pulkkinen 2016, 127.

Ella sai pehmolelusta lohtua, kun sairaalassa kuollut lapsi vietiin pois hänen luotaan.¹⁷⁸
Kotonakin hän suri puolisonsa kanssa pehmolelu kädessään.

Saimme lonkerosta lohtua, kun poika vietiin pois luotamme. Vielä kotonakin surimme – – mieheni kanssa välillä lonkero käsissämme. [Ella]

Ero rakkaasta lapsesta aiheuttaa usein voimakkaita kehollisia reaktioita, kuten fyysistä kipua.¹⁷⁹ Pehmolelu oli Ellalle kuin ankkuri, josta pitää kiinni, kun hän joutui päästämään irti lapsestaan. Esine hieman loivensi lapsen kuoleman ehdottomuutta ja kipua.

Päivin valokuvaan liittyy voimakkaita ja ristiriitaisia tunteita. Toisaalta kuva on hänen mielestään karkea, toisaalta maailman kaunein kuva.¹⁸⁰

Meidän yhteinen muisto on tämän viestin liitteenä oleva kuva, jossa Amandan käsi lepää kädessäni, ensimmäistä ja viimeistä kertaa. Se on voimakkaan tunnelatauksen omaava kuva ja kaikesta ns. karmeudestaan huolimatta rakastan kuvaa syvästi. Monenkaan mielestä se ei ole kaunis, koska lapsen iho näyttää erikoiselta, mutta minulle se on maailman kaunein kuva, on ja tulee aina olemaan. [Päivi]

Kohtukuoleman tai keskenmenon kokeneet saattavat jännittää kuolleen lapsen valokuvien näyttämistä muille peläten, ettei lasta pidetä oikeana vauvana.¹⁸¹ Monet muut näkevät Päivin valokuvassa vain kuoleman järkyttävyyden, mutta Päiville se ilmentää myös rakkauden kauneutta. Lapsen käsi äitinsä kädellä kuvaa kiintymyssuhdetta kuolleeseen läheiseen: Lapsi on samaan aikaan lähellä ja kuitenkin kaukana.

Äidit kuvailivat vaikeita tunteitaan hyvin vähän, mikä oli mielestäni yllättävää. Sen sijaan kertomusten tunnekuvauksissa esiintyy paljon myönteisiä tunteita, erityisesti rakkauden tunteita lasta kohtaan ja kiitollisuutta läheisten ihmisten tuesta. Jotkut kertomuksista taas sisältävät hyvin vähän tai ei lainkaan varsinaisia tunneilmaisuja. Aineistonkeruutavallani saattaa olla vaikutusta tunteiden ilmaisun niukkuuteen: Kirjoitetusta tekstistä äitien nonverbaaliset tunneilmaisut eivät ole nähtävissä, jolloin voidaan tarkastella vain sitä, mitä on kirjoitettu. Haastattelussa tunteista kertominen luottamuksellisessa ilmapiirissä voi myös olla helpompaa kuin niistä kirjoittaminen ”kasvottomalle” tutkijalle.

---

¹⁷⁸ Liite 6, kuva 6.

¹⁷⁹ Väisänen 1996, 114.

¹⁸⁰ Liite 6, kuva 14.

¹⁸¹ Riches & Dawson 1998, 129–130.

6.2 Tuonpuoleisuus

Lapsen poissaolon todentamisen lisäksi esine voi liittyä kysymyksiin ja uskomuksiin siitä, missä lapsi on nyt. *Tuonpuoleisuudella* tarkoitan tässä kaikenlaisia käsityksiä ja uskomuksia lapsen kuoleman jälkeisestä olemassaolosta. Monet lapsensa menettäneet uskovat lapsensa menneen taivaaseen, jossa he kerran voivat taas nähdä toisensa. Uskomukset lapsen olemassaolon jatkumisesta lohduttavat ja antavat surevalle voimaa jatkaa elämäänsä.¹⁸² Koska uskossa tuonpuoleisuuteen on kyse lapsen olemassaolon jatkumisesta, liittyy se myös äidin ja lapsen kiintymyssuhteeseen. Esine voi toimia ikään kuin siltana tai viestinvälittäjänä elämän ja kuoleman välisen kuilun yli. Tässä tutkielmassa muutamien äitien muistoesineet liittyivät *uskomuksiin tuonpuoleisuudesta tai viestiin tuonpuoleisesta*.

Kirstin enkelipehmolelu liittyy hänen uskomuksiinsa tuonpuoleisesta.¹⁸³ Enkeli on lapsen kuvan vieressä suojelusenkelinä, vaikkei Kirsti uskokaan Jumalan olemassaoloon.

– – enkelin saimme ystäviltäni heti Mikon kuoleman jälkeen, ja se on suojelusenkelinä kuvan vieressä, vaikka itse en ole kovin uskonnollinen. En pysty ajattelemaan että Jumala olisi olemassa ja sallisi tällaista. Uskon kuitenkin että poikamme on jossain taivaan kaltaisessa paikassa, missä edesmennyt isoäitini pitää hänestä huolta. [Kirsti]

Lapsen kuolema haastaa usein voimakkaasti jumalasuhtetta. Sureva kokee usein Jumalaa kohtaan kielteisiä tunteita, kuten vihaa, epäluottamusta, pettymystä, katkeruutta ja kapinointia. Äärimmillään lapsen menetys voi aiheuttaa jumalasuhteen katkeamisen, niin kuin Kirstillä on käynyt. Kirstin kokemuksessa Jumala ei voi olla hyvä eikä kaikkivaltias, koska antoi hänen lapsensa kuolla.¹⁸⁴ Toisaalta jumalaukon puuttuminen ei ole katkaissut Kirstin uskoa lapsen elämän jatkumisesta, sillä hän uskoo lapsen kuitenkin olevan jossain taivaan kaltaisessa paikassa hänen isoäitinsä hoidossa. Siten hänen toivonsa jälleennäkemisestä on eriytynyt perinteisestä kristillisestä jumalauksesta.¹⁸⁵

Kirstille enkelihahmo oli jollakin tavalla merkityksellinen, vaikka hän ei uskokaan Jumalaan. Myös Aliisan valokuvassa on enkelipatsas lapsen kuvan vieressä, ja Olivia kertoi omasta enkelipatsastaan.¹⁸⁶

Halusin löytää enkeli-patsaan, kun itselläni ei sellaista ollut. En ollut aiemmin enkeli-tyyppiä. – – Enkeli edustaa luonnollisesti suojelusta – – [Olivia]

¹⁸² Itkonen 2018, 132–133; Koskela 2011, 191–192, 194.

¹⁸³ Liite 6, kuva 8.

¹⁸⁴ Koskela 2011, 185–186, 298.

¹⁸⁵ Koskela 2011, 298.

¹⁸⁶ Liite 6, kuva 1, kuva 13.

Kuolemaa usein kuvaillaan metaforien ja kulttuuristen ilmausten avulla.¹⁸⁷ Tällaisia ovat lapsen kuolemaan usein yhdistetyt enkelit. Enkelipatsaat ovat yleisiä muistoesineitä esimerkiksi kuolleen lapsen kuvan vieressä tai hänen haudallaan: Myös Olivia, joka ei aiemmin ollut ”enkeli-tyyppiä”, halusi enkelipatsaan lapsen kuoleman jälkeen. Kuollutta lasta saatetaan myös kutsua enkelivauvaksi¹⁸⁸ Enkeleihin liittyy ajatus suojeluksesta, mikä tulee esiin niin Kirstin kuin Oliviankin kertomuksessa. Enkeleiden hengellinen merkitys ei kuitenkaan näyttäydy heille tärkeimpänä, vaan heille enkelit ovat erityisesti lapsen maailman ja ihanteellisen lapsuuden symboleita ja ne kertovat heille, että lapsella on kaikki hyvin ja hän on turvassa. Siten enkeleiden merkitys äideille yhdistyy vahvemmin jatkuvaan kiintymyssuhteeseen kuin enkeleiden uskonnolliseen merkitykseen. Muita tuonpuoleisuuteen viittaavia metaforia aineistossani ovat myös Olivian valkoisista villasukista käyttämä nimitys ”taivastöppöset” ja Päivin ilmaus kuolleesta lapsestaan, joka ”loistaa tähtenä taivaalla”.

Kaksi äitiä kertoi tuonpuoleisesta saamastaan viestistä. Elisan lumihiutaleen muotoinen koru yhdistyy hänellä hautajaispäivänä sataneeseen ensilumeen, jonka hän halusi ajatella olevan kuolleen lapsen lähettämä lohdutus.¹⁸⁹ Ella koki, että puolison kanssa yhtä aikaa lausuttu nimi pehmolelulle jollakin tavalla annettiin heille tai lapsi itse osallistui lelun nimeämiseen.¹⁹⁰

Esikoisemme hautajaispäivänä satoi ensilumi, joten sekin sopii korun teemaan. Halusin ajatella, että Anne lähetti lumisateen lohduttamaan meitä. [Elisa]

Nukkumaan mennessämme mietimme lampaalle nimeä, ja totesimme mieheni kanssa yhteen ääneen lampaan nimen olevan ”Bää”. Koen, että nimi jollakin tavalla annettiin meille, kenties Antti-poikamme lähetti viestin miten halusin lammasselunsa nimettävän. [Ella]

Lapsen menetyksen jälkeen koetut ihmeellisinä tai yliluonnollisina koetut tapahtumat ja ilmiöt ovat melko tavallisia ja normaaleja lapsen kuoleman jälkeen.¹⁹¹ Ilmiöt voivat liittyä vanhempaan tai ilmetä vanhemman ulkopuolella. Vanhemmat kokevat ilmiöitä esimerkiksi aistimusten, kehon tuntemusten, luonnon ja eläinten kautta, ja usein niihin liittyy kokemus kuolleen lapsen läsnäolosta, vierailusta, äänestä, kosketuksesta tai viestistä.¹⁹² Vanhemmat saattavat kokea ilmiöt negatiivisina tai surua voimistavina, mutta suurimmaksi osaksi ne koetaan myönteisinä ja surua helpottavina: Kokemukset voimaannuttavat ja lohduttavat

---

¹⁸⁷ Hallam & Hockey 2001, 23.

¹⁸⁸ Itkonen 2018, 132.

¹⁸⁹ Liite 6, kuvat 3 ja 4.

¹⁹⁰ Liite 6, kuva 7.

¹⁹¹ Itkonen 2018, 214; Koskela 2011, 234; Klass 1996, 214.

¹⁹² Laiho et al. 2014, 51–53.

vanhempia, tukevat heitä surussa ja lähentävät heitä kuolleeseen lapseensa.¹⁹³ Myös Elisan ja Ellan kokemukset lapsen lähettämistä viestistä heille lohduttivat heitä ja sisälsivät vähintäänkin toivon kipinän lapsen olemassaolon jatkumisesta.

Tässä tutkielmassa äidit kertoivat yllättävän vähän tuonpuoleisuudesta ja jälleennäkemisestä. Tämä saattaa johtua siitä, että tutkimuspyyntö keskittyi muistoesineisiin, jotka eivät välttämättä liity ihmisten kokemuksiin tuonpuoleisuudesta. Kiinnostavaa onkin, että aineistossani ilmenee monella tavoin kiintymyssuhteen jatkuvuus ja äitien halu ja aktiivinen toiminta yhteyden säilyttämiseksi, mutta ajatuksista ja uskomuksista lapsen olemassaolon jatkumisesta tai jatkumattomuudesta kuoleman jälkeen ei ole juurikaan kerrottu.

---

¹⁹³ Laiho et al. 2014, 54–56; Koskela 2011, 240.

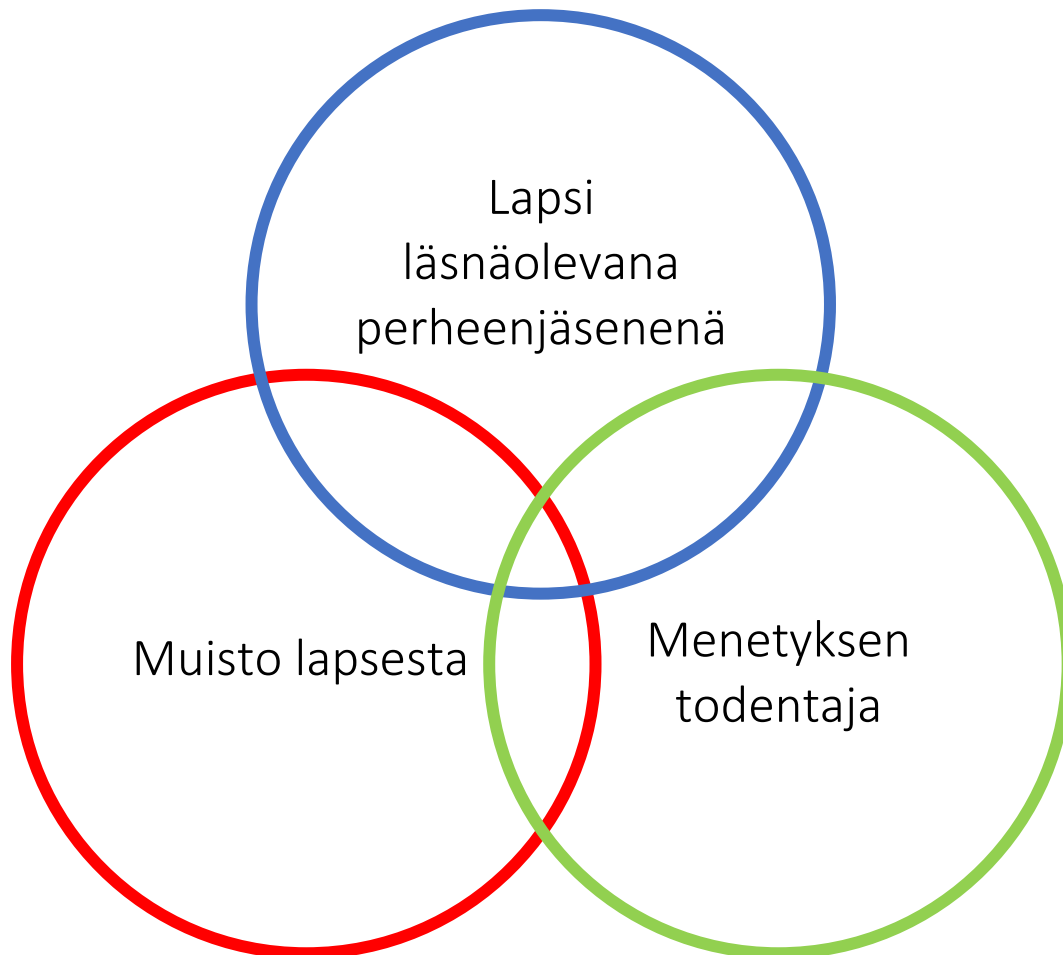
7 Yhteenveto ja pohdinta

Tämän tutkielman tehtävänä oli selvittää, millaisia tehtäviä muistoesineillä on kohtukuoleman kokeneiden äitien ja kuolleen lapsen välisessä kiintymyssuhteessa. Tutkielmassa selvisi, että äitien suhde muistoesineisiin heijastelee heidän kiintymyssuhdettaan kuolleeseen lapseensa. Muistoesineiden kautta äidit monella tavoin ylläpitävät kiintymyssuhdetta lapseen, mutta myös uudelleen muotoilevat suhdetta. Esineiden kautta äidit muun muassa kanavoivat ja kohtaavat menetyksen tunteiden koko kirjon, kuten lapseen kohdistuvat rakkauden, hellyyden, ilon ja ikävän tunteet ja menetykseen kohdistuvat surun, epätoivon ja vihan tunteet. Esineet konkretisoivat menetystä, pitävät yllä elävää yhteyttä lapseen, ovat apuna sururituaaleissa, tallentavat muistoja ja tukevat lapsen muistelua, mahdollistavat surun jakamisen muille ihmisille, auttavat kohtaamaan kuoleman lopullisuuden ja lapsesta luopumisen, heijastelevat äidin uskoa ja jumalakuvaa sekä pitävät yllä toivoa lapsen olemassaolon jatkumisesta ja jälleennäkemisestä.

Näistä esineiden tehtävistä muodostuu kolme päätehtävää, jotka ovat *lapsi läsnäolevana perheenjäsenenä*, *muisto lapsesta* ja *menetyksen todentaja*. Kuva 15 havainnollistaa ulottuvuuksien erillisyyttä toisistaan, mutta myös niiden vahvaa kytkeytymistä toisiinsa. Päätehtävät kuvaavat muistoesineiden tehtävien erilaisia suuntautumisia. Lapsi läsnäolevana perheenjäsenenä kohdistuu tähän päivään ja hetkeen, miten lapsi on olemassa ja kulkee vanhemman mukana jokapäiväisessä elämässä. Lapsi ikään kuin tehdään eläväksi ja suhde häneen konkreettiseksi aktiivisella toiminnalla, jossa esineellä on tärkeä roolinsa. Muisto lapsesta sen sijaan suuntautuu kiintymyssuhteen menneisyyteen, jolloin esine muistuttaa raskauteen, lapsen kuolemaan ja sitä seuranneisiin aikoihin sijoittuvista tapahtumista ja tunteista. Menetyksen todentajana esineet taas osoittavat kuoleman välttämättä aiheuttaman erillisyyden lapsesta. Tämä päätehtävä suuntautuu menetyksen aiheuttamaan tuskaan, menetettyyn yhteiseen tulevaisuuteen lapsen kanssa sekä käsityksiin lapsen tämänhetkisestä olemassaolosta ja mahdollisesta jälleennäkemisestä.

Koska surun eri puolia on mahdotonta kokonaan irrottaa toisistaan, on myös tässä tutkimuksessa muodostamillani päätehtävillä huomattavia alueita, jotka yhdistävät niitä toinen toiseensa sekä alue, joka on yhteistä kaikille päätehtäville. Näitä yhdistäviä alueita kuviossa edustavat renkaiden leikkauskohdat. Esimerkiksi muistelu voi myös olla lapsen mukana pitämistä tässä päivässä, ja samoin lapsen poissaolon ja erillisyyden kohtaamiseen voi liittyä muistelua. Myös rakkauden ja hoivan osoittaminen lapselle esineiden kautta voi sisältää muistelua tai tuskaa lapsen kuolemasta. Usein kaikki päätehtävät ilmenevät samassa esineessä, eri tilanteissa tai samanaikaisesti. Kaikkia kolmea päätehtävää yhdistää se, että ne

kaikki ovat tapoja muodostaa kiintymyssuhdetta kuolleeseen lapseen. Ne ovat erilaisia tapoja surra ja tuntea erilaisia suruun kuuluvia tunteita. Päätehtävien erot liittyvätkin esineisiin kohdistuvien ajatusten ja toiminnan erilaisiin suuntautumisiin ja painottumisiin.

Kuva 15: Muistoesineiden päätehtävät

Tämän tutkielman tulokset ovat linjassa jatkuvan kiintymyssuhteen paradigman (continuing bonds) kanssa. Tuloksissa ilmenee äitien voimakas tarve jatkaa kiintymyssuhdetta lapsen kuoleman jälkeen. Kiintymyssuhde kohtuun kuolleeseen lapseen näyttäytyy rakkauden siteenä, jota ei haluta katkaista. Siten kiintymyssuhteen jatkuvuus korostuu pienen lapsen menetyksessä.

Kiintymyssuhteen jatkuvuuden lisäksi aineistosta nousee myös kiintymyssuhteen muutos, joka ilmenee muutoksena vanhempien suhteessa muistoesineisiin. Esineisiin ladatut merkitykset ja niiden tehtävät kiintymyssuhteessa eivät pysy samanlaisina, vaan muuttuvat surun mukana. Suhde esineisiin on surun alussa intensiivisempi ja tarrautuvampi, mutta väljenee, kun kiintymyssuhde lapseen muotoutuu ja vahvistuu. Lapsi

kasvaa osaksi äitiä ja hänen elämäänsä, jolloin kiintymyssuhde ei ole enää riippuvainen ulkoisista elementeistä ja siirtyy enemmän muistojen mielikuvien tasolle. Esineillä on myös konkreettinen rooli kiintymyssuhteen muutoksessa, kun äidit niiden avulla uudelleen neuvottelevat suhdetta. Äidin kiintymyssuhde kuolleeseen lapseensa ilmenee dynaamisena: se on jatkuva, mutta ei staattinen.

Tämä tutkielman tulokset antavat myös uusia näkökulmia jatkuvan kiintymyssuhteen tutkimukseen. Tulokset osoittavat muistoesineiden suuren merkityksen kohtuun kuolleen lapsen vanhemmille heidän surussaan ja kiintymyssuhteessaan lapseensa, mitä ei ole aikaisemmin erikseen tutkittu. Tutkielma kiteyttää myös ymmärrystä esineiden tehtävistä jatkuvassa kiintymyssuhteessa rakentamalla niistä kokonaisvaltaisen mallin, jossa yhdistyvät lapsen läsnä pitäminen, lapsen muistelu ja kuoleman todellisuuden kohtaaminen. Aiemmassa tutkimuksessa nämä tehtävät ilmenevät hajanaisesti, joten tässä tutkielmassa oman aineiston ja aiemman tutkimuksen perusteella muodostuu esineiden tehtävien synteesi.

Tutkimustulokset osoittavat muistoesineiden ja muistojen luomisen tärkeyden erityisesti kohtukuoleman surussa, kun vanhempien ja lapsen koko yhteinen tulevaisuus on menetetty. Tulokset osoittavat, että lapsensa menettäneiden suru saa usein konkreettiseen ja materiaalisen muodon muistoesineiden ja niihin liittyvän toiminnan, muistelun ja rituaalien kautta. Koska muistoesineisiin sitoutuu äitien surun tunteiden koko kirjo, niin rakkaus kuin kipukin, olisi surevaa kohtaavien ihmisten tärkeää osoittaa hyväksyntää ja herkkyyttä suhteessa muistoesineisiin ja muistojen luomiseen ja antaa niille tilaa. Olisikin hyvä pohtia, miten lapsensa menettäneitä kohtaavien ihmisten ymmärrystä vanhempien tunteita ja kiintymyssuhdetta kohtaan voitaisiin lisätä tutkimuksen tulosten perusteella. Tutkielma lisää ymmärrystä myös kohtukuoleman surusta, sururituaaleista, surun materiaalisuudesta ja surun sosiaalisuudesta.

Tämä tutkielma sijoittuu osaksi pastoraaliteologian tutkimusalaa. Esineet ovat mukana monenlaisissa rituaaleissa ja niillä on vahva symbolinen merkitys. Tutkielmassa nousee esille myös kysymykset kuoleman jälkeisestä elämästä. Äitien kokema suru näyttäytyy kehollisena ja voimakkaan kokonaisvaltaisena kokemuksena: Esineisiin kohdistuvalla toiminnalla ja rituaaleilla on vahva kehollinen ulottuvuus.

Tutkielman aineistossa ja menetelmissä monia etuja, mutta myös rajoituksia. Tutkielman kirjallinen aineisto, yksitoista kertomusta, on melko suppea. Pienen aineiston vuoksi tutkimukseen osallistuneiden äitien kertomuksissa jotkut asiat ja kokemukset saattavat korostua, ja monet surevien elämässä merkittävät asiat taas voivat jäädä tutkielmassa pimentoon. Toisaalta tämän tutkielman tarkoitus ei olekaan tuottaa laajasti yleistettävää tietoa.

Aineiston pienen yhdistettynä visuaaliseen aineistoon mahdollisesti myös erityisen syvän ja yksityiskohtaisen analyysin.

Toinen aineiston rajoitus liittyy aineiston keräämistapaan. Haastatteluaineistoon verrattuna kirjoitetusta aineistosta ei välity yhtä paljon informaatiota, kuten äänensävyjä ja -painoja, ilmeitä, eleitä, kehonkieltä tai tunneilmapiiriä. Siksi ilmauksien tulkinta oli tutkielmassani vaikeampaa, ja väärinymmärrysten ja -tulkintojen mahdollisuus on suurempi kuin haastatteluaineistossa. Toisaalta kirjoitettu kertomus ja kuva esineestä oli aineistona selkeä, rajattu ja tiivis, mikä helpotti analysointia. Kirjoituksessa kertomukset saattavat olla myös harkitumpia ja syvemmin pohdittuja kuin haastattelussa.

Totesin aineistolähtöisen sisällönanalyysin toimivan hyvin aineistoni analysoinnissa, sillä sen avulla pystyin tarkastelemaan hyvin yksityiskohtaisesti tiivistä, mutta sisältörikasta aineistoani. Menetelmän avulla pystyin rakentamaan loogisen analyysirungon, joka havainnollistaa ja selkeyttää monimutkaista ilmiötä. Toisaalta kategorisointiin liittyi myös menetelmän suurin haaste tutkielmassani: Surussa kaikki kokemukset kytkeytyvät jollakin tavalla toisiinsa, joten niistä oli hyvin vaikea muodostaa tarkkarajaisia ja toisistaan eriytettyjä kategorioita. Hahmotuksellani kolmen päätehtävän keskinäisistä kytköksistä (kuva 15) pyrin havainnollistamaan surun monimutkaisuutta ja kokonaisvaltaisuutta ja paikkaamaan menetelmän kankeutta.

Myös tutkielman visuaalisen aineiston analysoinnissa oli ansionsa ja heikkoutensa. Esineiden erillisestä visuaalisesta analyysistä luopuminen auttoi minua keskittymään keskeisimpään kiinnostuksen kohteeseen, eli siihen, millä tavalla äidit ymmärtävät esineiden merkityksen surussaan. Toisen analyysimenetelmän käyttäminen olisi myös tehnyt tutkimuskysymyksestäni monimutkaisemman: Kiintymyssuhteen näkökulman lisäksi huomioon olisi pitänyt ottaa myös visuaalinen menetelmän teoreettinen tausta. Toisaalta menetelmävalintani lisäsi kirjallisen aineiston merkitystä analyysissa, ja kuvallisen aineiston analysointi jäi melko ohueksi. Esineiden kuvien tärkeimmäksi tehtäväksi muodostuikin tutkielmassa löydetyn uuden tiedon havainnollistaminen ja syventäminen.

Tämän tutkielman tuloksista nousee erilaisia jatkotutkimusaiheita. Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat äitejä, joten tulevaisuudessa voisi tutkia muistoesineiden merkitystä myös kohtukuoleman kokeneille isille. Tähän tutkimukseen osallistui myös erityisesti tutkimuksen aiheesta kiinnostuneet, joilla oli tärkeitä muistoesineitä. Jatkossa voitaisiinkin tutkia myös laajemmalla aineistolla muistoesineiden merkitystä ottaen huomioon vanhemmat, joilla muistoesineitä lapsestaan ei ole.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet

- Tiitinen, Aila (28.9.2020). Kohtukuolema (sikiökuolema). *Lääkärikirja Duodecim*.
https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00876&p_haku_sana=kohtukuolema (luettu 10.5.2021)
- Valtioneuvoston asetus väestötietojärjestelmästä (25.2.2010). *Finlex*.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100128#L4P32> (Luettu 10.5.2021)
- Vanhemmille oikeus antaa virallinen nimi kuolleena syntyneelle lapselleen (2.5.2016). Juha Itkonen & Jonna Suppola. <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/2000> (luettu 10.5.2021)

Kirjallisuus

- Blood, Cybele & Joanne Cacciatore (2014). Parental Grief and Memento Mori Photography: Narrative, Meaning, Culture, and Context. *Death Studies*. Vol. 38(4), 224–233. DOI: 10.1080/07481187.2013.788584
- Bowlby, John (1980). Attachment and loss. Vol. 3. Loss: Sadness and depression. London: Hogarth.
- Cacciatore, Joanne & Melissa Flint (2012). Mediating Grief: Postmortem Ritualization After Child Death. *Journal of Loss and Trauma*. Vol. 17(2), 158–172. DOI: 10.1080/15325024.2011.595299.
- Cadell, Susan, Melissa Reid Lambert, Deborah Davidson, Carly Greco & Mary Ellen Macdonald (2020). Memorial tattoos: Advancing continuing bonds theory. *Death Studies*. Vol. ahead-of-print, 1–8. DOI: 10.1080/07481187.2020.1716888
- Eskola, Jari & Juha Suoranta (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Hallam, Elizabeth & Jenny Hockey (2001). *Death, Memory and Material Culture*. Oxford: Berg.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara Paula (2009). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Itkonen, Juha (2018). *Kun vauvaonni vaihtuu kuoleman suruun. Narratiivinen tutkimus kohtukuolemasta, lapsen kuoleman aiheuttamasta surusta ja selviytymisprosessista sekä kirkon tuesta*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Kübler-Ross, Elisabeth (1969). On Death and Dying. What the dying have to teach doctors, nurses, clergy and their own families. New York: Collier–Macmillan.

- Klass, Dennis (1996). The Deceased Child in the Psychic and Social Worlds of Bereaved Parent During the Resolution of Grief. Dennis Klass, Phyllis R. Silverman & Steven Nickman (toim.) *Continuing Bonds: New Understandings of Grief*. New York: Taylor & Francis. 199–215.
- Klass, Dennis, Phyllis R. Silverman & Steven Nickman (toim.) (1996). *Continuing Bonds: A New Understandings of Grief*. New York: Taylor & Francis.
- Koskela, Harri (2011). *Lapseni elää aina sydämessäni. Lapsen menetyksen merkitys vanhemman spiritualiteetin muotoutumisessa*. Väitöskirja. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 114. Porvoo: Bookwell Oy.
- Koskinen, H. J. (2017). Hyväksyvä tunnustaminen - mitä se on? Heikki Haara & Ritva Palmén (toim.), *Uskonto ja kamppailu tunnustamisesta*. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja; 285. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura. 21–39.
- Laiho S, Kaunonen M. & Aho A-L. (2014). *Yliluonnolliset ilmiöt lapsen kuoleman jälkeen*. Thanatos vol. 3 2/2014. Suomalaisen Kuolemantutkimuksen Seura Ry. https://thanatosjournal.files.wordpress.com/2014/11/laiho_yliluonnolliset.pdf
- Mathijssen, Brenda (2017). Transforming bonds: ritualising post-mortem relationships in the Netherlands. *Mortality*. <http://dx.doi.org/10.1080/13576275.2017.1364228>
- Poijula, Soili (2002). *Surutyö*. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Pulkkinen, Mari (2016). *Salattu, suoritettu ja sanaton suru. Läheisen menettäminen kokonaisvaltaisena kokemuksena*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Ramshaw, Elaine J. (2009). The Personalization of Postmodern Post-mortem Rituals. *Pastoral Psychol* 59:175. Springer Science + Business Media, LLC.
- Riches, Gordon & Pamela Dawson (1998). Lost children, living memories: the role of photographs in the process of grief and adjustment among bereaved parents. *Death Studies*, Vol. 22, 121–140.
- Romanoff, Bronna D. (1998). Rituals and the Grieving Process. *Death Studies*. Vol. 22(8), 697–711. DOI: 10.1080/074811898201227
- Stroebe, Margaret, Gergen, Mary, Gergen, Kenneth & Stroebe, Wolfgang (1996). Broken Hearts or Broken Bonds? Dennis Klass, Phyllis R. Silverman & Steven Nickman (toim.) *Continuing Bonds: New Understandings of Grief*. London: Taylor and Francis. 31–44.
- Silverman, Phyllis R. & Dennis Klass. Introduction: What's the Problem? Dennis Klass, Phyllis R. Silverman & Steven Nickman (toim.) *Continuing Bonds: New Understandings of Grief*. London: Taylor and Francis. 3–23.
- Thornton, Rebecca K. (2019). *Memory-Making in Neonatal End-of-Life Care*. Väitöskirja. School of Health Sciences.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Vähäkangas, Auli (2018) *Pastoraaliteologia tutkimusalana: Kokonaisvaltaisuus, kehoollisuus ja konteksti kohtaamisissa*. Teologinen aikakauskirja. 123, 1. 66–74.

Väisänen, Leena (1996). *Family grief and recovery process when a baby dies. A qualitative study of family grief and healing processes after fetal or baby loss*. Väitöskirja. Oulun yliopisto.

Liitteet

Liite 1. Kutsu tutkimukseen. Julkaistu Facebookissa 21.10.2019.

Hei, teen Helsingin yliopistossa maisterintutkielmaa, joka käsittelee kohtukuoleman kokoneiden vanhempien muistoesineitä.

Tutkielmaani varten toivoisin, että valokuvaisit jonkin itsellesi tärkeän lapsesi liittyvän esineen ja kirjoittaisit siitä minulle. Mikäli olet kiinnostunut osallistumisesta, ota minuun yhteyttä sähköpostitse osoitteeseen kohtukuolematutkielma@gmail.com, niin lähetän sinulle tutkimukseen osallistumista koskevat tarkemmat tiedot ja ohjeet. Vastaa mielelläni tutkimukseeni liittyviin kysymyksiisi.

Osallistumisestasi jo etukäteen kiittäen,

Jooseppi Lohi

Liite 2. Muistutusviesti tutkimukseen osallistumisesta. Julkaistu Facebookissa 1.11.2019.

Hei, teen Helsingin yliopistossa maisterintutkielmaa, joka käsittelee kohtukuoleman kokoneiden vanhempien muistoesineitä. Tarvitsisin tutkielmaa varten vielä lisää osallistujia. Kiitos teille, jotka tähän mennessä olette osallistuneet.

Tutkielmaani varten toivoisin, että valokuvaisit jonkin itsellesi tärkeän lapsesi liittyvän esineen ja kirjoittaisit siitä minulle. Korostan vielä, että tutkimukseen sopivat minkälaiset tahansa lapsestasi muistuttavat esineet. Mikäli olet kiinnostunut osallistumisesta, ota minuun yhteyttä sähköpostitse osoitteeseen kohtukuolematutkielma@gmail.com, niin lähetän sinulle tutkimukseen osallistumista koskevat tarkemmat tiedot ja ohjeet. Vastaa mielelläni tutkimukseeni liittyviin kysymyksiisi.

Osallistumisestasi jo etukäteen kiittäen,

Jooseppi Lohi

Liite 3. Tutkimuspyyntö.

Arvoisa kuolleena syntyneen lapsen äiti tai isä,

Teen Helsingin yliopistossa maisterintutkielmaa kohtukuoleman kokeneiden vanhempien muistoesineistä. Olemme vaimoni kanssa kokeneet lapsemme menetyksen. Esineet ovat olleet tärkeitä surussamme, mistä on herännyt kiinnostukseni aiheen tutkimiseen.

Tutkimustani varten pyydän sinua ottamaan kuvan jostakin esineestä, joka muistuttaa sinua lapsestasi ja menetyksen kokemuksestasi, sekä kirjoittamaan esineesi tarinan. Miksi valitsit juuri kyseisen esineen? Miksi se on sinulle tärkeä? Miten käytät tai säilytät sitä? Kaikenlaiset ajatukset, tunteet ja kokemukset ovat tutkimuksen kannalta tärkeitä. Lähetä kuvasi ja tarinasi 3.11. mennessä sähköpostiosoitteeseen kohtukuolematutkielma@gmail.com. Samaan osoitteeseen voit lähettää tutkimukseeni liittyviä kysymyksiäsi, joihin vastaan mielelläni. Jos olet valmis vastaamaan mahdollisiin täydentäviin kysymyksiini kokemuksiisi liittyen, voit tuoda sen esiin viestissäsi.

Pyytäisin sinua liittämään vastaukseesi tiedot iästäsi, sukupuolestasi, lapsen kuoleman ajankohdasta, raskausviikoista ja sukupuolesta. On toivottavaa, että kertoisit myös muista perhesuhteistasi, onko kohtuun kuollut lapsi ensimmäinen lapsesi, onko sinulla elossa olevia lapsia ja onko sinulla ollut muita lapsen menetyksiä. Voit kertoa myös muita sinulle merkityksellisiä asioita, jotka liittyvät lapsen menetykseen. Molemmat vanhemmat voivat osallistua tutkimukseen, mutta pyydän vastaamaan erikseen. Tietojasi käsitellään luottamuksellisesti ja niitä käytetään vain tutkimustarkoitukseen. Henkilöllisyytesi ei tule ilmenemään tutkielmaa esiteltäessä tai julkaistaessa. Tutkimusaineisto hävitetään luotettavalla tavalla tutkimuksen päätyttyä.

Jos haluat osallistua tutkimukseen, pyydän täyttämään tämän tutkimuspyynnön ohessa saamasi suostumuslomakkeen. Voit tulostaa sen, allekirjoittaa ja lähettää siitä valokuvan tai skannauksen sähköpostiini.

Lämmin kiitos osallistumisestasi!

Jooseppi Lohi   kohtukuolematutkielma@gmail.com

Tutkimustani ohjaa käytännöllisen teologian professori Auli Vähäkangas, joka antaa tarvittaessa lisätietoja (auli.vahakangas@helsinki.fi)

Liite 4. Suostumus tutkimukseen.

Suostumus

Olen tutustunut saamaani tutkimuspyyntöön liittyen kohtukuolemaa ja esineitä koskevaan tutkielmaan.

Allekirjoittamalla tämän suostumuslomakkeen annan luvan ottamani valokuvan sekä kirjoittamani tarinan käyttöön tutkielman analysoinnissa sekä raportoinnissa. Antamani tiedot ovat luottamuksellisia ja niitä käsitellään ja säilytetään luottamuksellisesti ja suojattuna vain tutkijan hallussa.

Henkilöllisyyteni ei tule ilmenemään tutkimustuloksia esiteltäessä tai julkaistaessa. Tutkielman hyväksymisen jälkeen koko aineisto tuhoetaan. Osallistumiseni tutkimukseen on vapaaehtoista ja voin keskeyttää sen syytä ilmoittamatta missä vaiheessa tahansa. Mikäli keskeytän osallistumiseni, minulla on mahdollisuus kieltää jo kerätyn aineiston käyttämisen tutkimuksessa.

Päiväys ja paikka

Suostumuksen antaja

Nimi

Allekirjoitus

Suostumuksen vastaanottaja (tutkija)

Nimi:

Allekirjoitus

Liite 5. Analyysirunko.

Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka	Yhdistävä käsite
Saattaminen ja hyvästijättö Hoivaaminen ja varjeleminen Fyysinen läheisyys esineeseen lapselle puhuminen esineen kautta Lapsen omat tavarat	Vanhemmuuden toteuttaminen	Lapsi läsnäolevana perheenjäsenenä	Muistoesineiden tehtävät äidin ja kohtuun kuolleen lapsen välisessä kiintymyssuhteessa
Perheen kuvaaja Perheen yhdistäjä	Perheidentiteetin muodostaminen		
Muistojen luominen ja syntyminen Muistojen esillä pitäminen Muistojen tallessa säilyttäminen	Lapsen muistelu	Muisto lapsesta	
Osoitus lapsen merkityksellisyydestä Todiste lapsesta	Muistutus lapsen olemassaolosta		
Menetetty elämä Menetyksen tuska	Menetyksen kohtaaminen	Menetyksen todentaja	
Uskomukset tuonpuoleisuudesta Viesti tuonpuoleisesta	Tuonpuoleisuus		

Liite 6. Kuvat muistoesineistä.

Kuva 1. Aliisan muistoesineet.

Kuva 2. Annan muistoesineet.

Kuva 3. Elisan 1. muistoesine edestä.

Kuva 4. Elisan 1. muistoesine takaa.

Kuva 5. Elisan 2. muistoesine.

Kuva 6. Ellan muistoesine.

Kuva 7. Ellan muistoesineet.

Kuva 8. Kirstin muistoesineet.

Kuva 9. Hilman muistoesine.

Kuva 10. Kristiinan muistoesine.

Kuva 11. Lindan muistoesine.

Kuva 12. Meerin muistoesine.

Kuva 13. Olivian muistoesineet.

Kuva 14. Päivin muistoesine.

